

G. GLEZERMAN

YHTEISKUNNALLINEN
OLEMINEN
JA YHTEISKUNNALLINEN
TAJUNTA

KARJALAN ASNT:n
VALTION KUSTANNUSLIIKE
PETROSKOI
1958

Opintokerhon ohjaaja Pastuhov oli työvuoron päätyttyä menossa tehtaan portille, kun nuori työmies työkaluosastolta pysäytti hänet sanoen:

— Nikolai Ivanovitš, minulla on asiaa teille. Eräästä kirjasesta luin Marxin sanat, ettei ihmisten tajunta määrää heidän olemistaan, vaan päinvastoin, heidän yhteiskunnalliset olosuhteensa määräävät heidän tajuntansa. Niinpä aloinkin aprikoida: pitääköhän tämä väittämä paikkansa meidän sosialistisessa yhteiskunnassammekin? Ehkä meillä ihmisten yhteiskunnallinen tajunta määrää heidän olemisensa? Mehän rakennamme kommunismia ja teemme sitä tietoisesti.

— Sinulla on mielenkiintoinen kysymys, Aljoša, Pastuhov sanoi hymähtäen.— Mutta älä hätäile päätelmien teossa, ajattele vielä kerran lukemaasi. Tai parasta on, kun tulet huomenna kerhomme opintotilaisuuteen. Me otamme juuri käsiteltäväksi kysymyksen siitä, mikä yhteiskunnan kehityksessä on määräävänä tekijänä — yhteiskunnallinen oleminen vaiko yhteiskunnallinen tajunta.

MIKÄ ON MÄÄRÄÄVÄNÄ TEKIJÄNÄ
YHTEISKUNNAN KEHITYKSESSÄ —
YHTEISKUNNALLINEN OLEMINEN
VAIKO YHTEISKUNNALLINEN
TAJUNTA?

Seuraavana päivänä kokoontuivat punanurkalla opinto-kerhon osanottajat eli „filosofit”, niinkuin heitä työosastolla leikillisesti nimitettiin. He ovat jo toista vuotta tutkineet ohjaajan opastuksella marxilaista filosofiaa. Heitä on yhdeksän henkeä — sekä nuorta väkeä että ikäihmisiä, jotka ovat työskennelleet tehtaalla useita vuosikymmeniä. Kun Pastuhov oli esittänyt kerhon perustamista, olivat eräät heistä ihmetelleet: „Mitä me sillä filosofialla teemme? Ei kai kannattane vaivata päätä sellaisilla konstikkailla asioilla?” Mutta sitten he tulivat vakuuttuneiksi, ettei filosofia ole ainoastaan hyödyllinen aine, vaan että se on tarpeen jokaiselle, joka haluaa olla tietoisesti mukana siinä valtavassa maailman uudistamistaistelussa, jota kansamme käy Kommunistisen puolueen johdolla.

— Sovimme siis niin, että tänään teemme selkoa siitä, missä suhteissa yhteiskunnallinen oleminen ja yhteiskunnallinen tajunta ovat toisiinsa, Pastuhov sanoi aloittaessaan tilaisuuden.— *Tärkeintä on se, että tehdään selväksi, mikä on yhteiskunnan elämässä määrävänä tekijänä — ihmisten yhteiskunnallinen oleminen vaiko heidän yhteiskunnallinen tajuntansa.* Ensi näkemältä saattaa ehkä tuntua siltä, että tämä kysymys voi kiinnostaa vain niitä, jotka tutkivat ammatikseen filosofiaa. Todellisuudessa sen kanssa joutuu tekemisiin jokainen, joka haluaa harkita ympäröivää elämää, joka haluaa ymmärtää, kuinka ihmisyyhteiskunta rakentuu ja mihin suuntaan se kehittyy.

Otetaan vaikkapa tällainen esimerkki. Miljoonat maapallon miehet ja naiset käyvät nykyisin kaikkialla aktiivista taistelua rauhasta. Ihmiskunta on joutunut kokemaan jo

kaksi maailmansotaa, jotka ovat vieneet siltä kymmeniä miljoonia ihmisuhreja ja tuottaneet ääretöntä hävitystä. Ja nyt on kansoja uhkaamassa uuden, vieläkin tuhoisamman sodan vaara. Mistä sodat johtuvat? Eräät ulkomaiset filosofit vastaavat tähän, että ne johtuvat siitä, kun ihmiset ovat luonnostaan pahoja ja ilkeitä, että heille on ominaista hävitysvimma, että heille on ominaista sotaisia ajattelutapa. Näin järkeillen täytyy lopulta päätyä siihen, että sodat ovat ikuisia, ettei niistä voida päästä, ja että taistelu sotia vastaan on turhaa ja toivotonta.

Kapitalistisessa maailmassa on tosiaan ihmisiä, joita kuunnella saattaisi luulla, että heillä on sotaisia järjellä. He ylistävät sotaa sellaisena jalostavana voimana, joka ei muka päästä yhteiskuntaa mätänemään, samaten kuin tuuli järvelle puhaltaessaan hajoittaa seisovan veden eikä päästä järveä rämetymään suoksi. Mutta jokainen tietää, että niin ajattelevat ainoastaan harvat; valtaenemmistö sensijaan, ne joita kapitalismin maissa tavallisesti nimitetään „tavalliseksi ihmisiksi”, ei lainkaan halua sotaa, vaan kiroaa sodat. Meidän maassamme taas kaikkien kansalaisten yksimielinen toive on rauhan säilyttäminen ja lujittaminen.

Siis ei kysymys suinkaan ole ihmisen luontaisesta taipumuksesta, ei hänen mielenlaadustaan eikä hänen tajuntansa ominaisuuksista. Kun kapitalistisen yhteiskunnan tietyt piirit kuitenkin pyrkivät lietsomaan sodan paloa, niin tämä on selitettävissä sillä, että he ovat taloudellisen asemansa vuoksi kiinnostettuja sodan käymisestä. Tunnettu ranskalainen kirjailija Anatole France (1844—1924) on „Pingviinien saari” romaanissaan sattuvasti sanonut siitä. „Heti kun jollakin teollisuutemme alalla ei enää ole riittävästi menekkimahdollisuuksia, kertovat pingviinit,— on saatava aikaan, että sota avaisi sille uusia markkinoita. Niinpä tänä vuonna esimerkiksi meillä on ollut kivihiihisota, kuparisota ja pumpulisota. Kolmannessa Seelannissa me surmasimme kaksi kolmannesta väestöstä pakottaaksemme loput

ostamaan meiltä sateenvarjoja ja henkseleitä". Kuka ei hoksaisi, että tällä satiirisesti kuvatulla ja keksityllä pingviinien yhteiskunnalla tarkoitetaan reaalisena olevaa kapitalistista yhteiskuntaa? Kapitalismin oloissa käydään sotia sekä siinä tarkoituksessa, että toiset maat pakoitetaan ostamaan tavaroita, että tarkoituksella kaapata raaka-ainelähteitä, alistaa muita kansoja oman taloudellisen ja poliittisen herruutensa alaisiksi.

Asetehtailijain taskuihin virtaa sota-aikana taukoamattomana vyörynä tuloja. Sodasta hyötyvät sellaistenkin rauhanomaisten talousalojen tehtailijat kuin esimerkiksi liinavaatteiden ja lihasäilykkeiden tuottajat. Armeijaa huoltamalla he kahmivat itselleen äärettömiä saaliita, joita ei voida verratakaan rauhanajan tuloihin.

Tätä nykyä länsimaiden ja ennen kaikkea Amerikan Yhdysvaltojen imperialistit kyhäävät aggressiivisia sotablokkeja, laajentavat sotatukikohtiensa verkostoa, harjoittavat kuumaisesti kilpavarustelua, lisäävät asevoimien miesvahvuutta, yllyttävät atomisodan aloittamista. Kilpavarustelu ja sota ovat kultakaivo, josta kapitalistiset monopolit ammentavat voittoja. Ja niitä lisätäkseen he ovat valmiit hukuttamaan vereen koko maailman.

Sosialistisessa yhteiskunnassa sensijaan ei ole sellaisia luokkia tai yhteiskuntakerroksia, jotka saaliinhimoisina toivoisivat sotaa. Valta kuuluu siellä kommunismia rakentaville työläisille ja talonpojille. Sota on omiaan vain häiritsemään heidän rakennustyötään. Se voi tuottaa vain kärsimyksiä. Siksi sodan havittelu on vierasta neuvostokansalle.

Jos aseellisten selkkausten syitä etsitään ihmisten tajunnasta, niin siinä joudutaan harhaan. Jos taas lähtökohdaksi otetaan päinvastoin se, että tarkastellaan eri luokkien elämän ehtoja ja edellytyksiä, niin silloin ei käy selväksi ainoastaan se, minkä takia ihmiset suhtautuvat sotiin eri tavalla, vaan sekin, mitkä syyt näitä sotia synnytt-

tävät. Ja se taas auttaa ymmärtämään, miten rauhantaistelua on käytävä.

Otettakoon mikä yhteiskuntaelämän merkkitapaus tahansa, niin kaikkialla me kohtaamme kaksi aivan vastakkaista kannanottoa sen selittämiseen. Toiset ovat sitä mieltä, että yhteiskuntaelämä määräytyy ihmisten tietoisuuden, heidän tajuntansa, heidän aatteidensa ja käsitteidensä mukaan. He pitävät niitä historian päätekijöinä. Yhteiskuntaelämän käsittämistä tällä tavalla nimitetään *idealiseksi*. Toiset taas pitävät ratkaisevina tekijöinä ihmisten aineellisen elämän ehtoja, heidän yhteiskunnallista olemistaan, koska juuri ne määräävät heidän tajuntansa. Yhteiskuntaelämän käsittämistä tällä tavalla sanotaan *materiaalistiseksi*. Tämän katsomustavan ovat Marx ja Engels ensimmäisinä tieteellisesti perustelleet.

Materialistit ja idealistit eivät ainoastaan selitä yhteiskuntaelämää eri tavalla. He käsittävät eri tavalla senkin, kuinka se olisi muutettava.

Miljoonat työtätekevät kapitalistisissa maissa kysyvät itseltään: „Kuinka voitaisiin tehdä loppu siitä, ettei ihminen voisi riistää toista ihmistä, kuinka tehdä loppu yhteiskunnan jakaantumisesta kahtia — kouralliseen rikkaita ja köyhälistön joukkoihin, kuinka kaikille ihmisille voitaisiin turvata vapaa ja varakas elämä?” Eräät itseään sosialismin kannattajina pitävät toimihenkilöt luulevat sitä varten tarvittavan, että kaikki ihmiset, kapitalistit mukaan luettuina, suostuisivat siihen, että tuotteet on välttämättä jaettava ihmisten kesken kohtuullisesti ja oikeudenmukaisesti. Heti kun kaikki vain omaksuvat tämän aatteen, tulee yhteiskuntakin sosialistiseksi. Näin muodoin sosialismi on heille jonkinlaisen abstraktisen oikeudenmukaisuusaatteen olennoitumista. Toiset taas sanovat, että sosiaalisen tasa-arvottomuuden syynä ovat ihmisten siveelliset puutteellisuudet. Sen tähden sosialismi voidaan toteuttaa yhteiskunnan kaikkien jäsenten siveellisen uudistumisen ja

itsensäparantamisen tietä. He saarnaavat: „Meidän on tehtävä elämä paremmaksi parantamalla itseämme”.

Molemmat ryhmät ovat idealismin kannalla. He lähtevät siitä käsityksestä, että aatteet, siveys- ja oikeusperiaatteet määräävät yhteiskuntajärjestelmän. Heidän mielestään muutoksen aikaansaamiseksi yhteiskunnassa riittää kun muutetaan yhteiskunnan jäsenten tajuntaa. Mutta voidaanko ihmisten tietoisuutta, heidän tajuntaansa muuttaa perinpohjin heidän elämänsä ehtojen pysyessä ennallaan? Voidaanko toivoa esimerkiksi, että porvaristo hyväksyy oikeudenmukaisuuden ja oikeuden periaatteet, vaikka se olisi ristiriidassa porvariston etujen kanssa?

Äärettömän suuret rikkaudet joutuvat kapitalistisessa yhteiskunnassa harvojen käsiin, mutta väestön valtaenemistä joutuu elämään kurjuudessa. Sellainen epäoikeudellinen tuotteiden jako on kiertämättä seurauksena kapitalistisesta tuotannosta. Se johtuu siitä, että tehtaat, kaivokset, rautatiet, pankit jne. ovat kapitalistiluokan käsissä, mutta proletaareilla ei ole omistuksessaan tuotannonvälineitä ja he omistavat vain työvoimansa. Ihmisillä ei voi olla samaa käsitystä oikeudenmukaisuudesta niin kauan kun tuollainen järjestys on voimassa ja yhteiskunta on jakautunut vastakkaisiin luokkiin. Työläisten mielestä oikeudenmukainen on siten rakentuva yhteiskunta, jossa ei ole riistäjiä eikä riistettyjä, kapitalisteja sensijaan tyydyttää sellainen yhteiskunta, mikä sallii heidän pusertaa köyhien työstä tarumaisia voittoja. Sehän olisi itsensä ja toisten pettämistä, jos luultaisiin, että kapitalistit, niin kauan kun he omistavat tehtaat ja tuotantolaitokset, omaksuisivat sosialistiset ihanteet ja luopuisivat liikevoitoistaan.

Se luokka on johtava yhteiskunnan sosialismiin, joka elämänsä ehtojen vuoksi on kiinnostunut sosialismin voittoon viemisestä ja joka kykenee johtamaan sen toteuttamiseksi käytävää taistelua. Tämä luokka on proletariaatti. Se ei kykene vapauttamaan itseään eikä muita työtätekeviä riistosta muuten kuin hävittämällä kapitalismin ja rakenta-

malla sosialismin, mikä on tapahtuva pitkällisen ja sitkeän luokkataistelun tietä. Neuvostoliiton ja kansandemokratian maiden kokemus on sen todistanut.

Senvuoksi materialistit ovatkin sitä mieltä, että yhteiskunnan uudistamiseksi on muutettava ihmisten elämän olot ja edellytykset. Siveelliset paheet eivät ole syy, vaan ne ovat seuraus sellaisista oloista, jolloin hallitsevana on tuotannonvälineiden yksityisomistus. Näiden paheiden lopettamiseksi on tehtävä loppu ihmisen harjoittamasta toisen ihmisen riistosta ja haudattava kapitalismi kaikkine sen mätänemisilmiöineen ja -tuotteineen.

Näette siis, että kysymys siitä, mikä suhde yhteiskunnallisella olemisella ja yhteiskunnallisella tajunnalla on toisiinsa, on sangen tärkeä kysymys, sanoi kerhon ohjaaja alustavan puheenvuoronsa päätteeksi. *Se on historiallisen materialismin peruskysymys.* Sen ratkaisemisesta riippuu, mikä kanta otetaan nykykauden polttavimpiin elintärkeisiin ongelmiin. Ja sen tähden meidänkin on otettava siitä seikkaperäisempi selko. Ennen kaikkea on tehtävä selväksi, mitä on yhteiskunnallinen oleminen. Mitä ymmärretään ihmisten aineellisen elämän ehdoilla? Mistä ne ovat riippuvaisia ja ovatko ne ihmisten tietoisuuden määräämiä?

YHTEISKUNNALLINEN OLEMINEN EI OLE RIIPPUVAINEN YHTEISKUNNALLISESTA TAJUNNASTA

— Nikolai Ivanovitš, haluaisin tehdä teille erään kysymyksen, joku kuulijoista nousi kysymään.— Te käytitte useita kertoja sanontaa „ihmisten elämän ehdot”, „yhteiskunnallinen oleminen”. Tarkoittavatko ne sitten samaa? Käsitän asian niin, että ihmisten elämän ehdoilla tarkoitetaan ihmisten asuinpaikkaa, missä he asuvat: metsää tai aroa, vuoria tai tasankoa.

— Niin, sellaisetkin elämän ehdot ovat olemassa, Pastuhov vastasi. — Niitä nimitetään luonnonsuhteiksi.

Ihminen, niin kuin muutkin elävät oliot, voi elää vain silloin, kun häntä varten on ilmaa, valoa, ravintoa, vettä jne. Mutta erotukseksi eläimistä ihminen ei elä ainoastaan luonnonoloissa, vaan myös sen yhteiskunnallisen ympäristön oloissa, joka muotoutuu hänen toimintojensa seuraamuksia vastaavaksi.

Me käsitämme kuinka se tapahtuu, kun kiinnitämme huomiota seuraavaan seikkaan. Eläimillä niiden luonnolliset elimet (kämpälät, kynnet, hampaat), niiden turkispeite jne. muuttuvat vallitsevien luonnonolojen vaikutuksesta. Niinpä esimerkiksi napapiirin jääkarhu on väriltään toisenlainen kuin keskivyöhykkeen karhut. Se on saanut sellaisen värin siksi, että se asustaa vallan toisenlaisissa oloissa. Sen turkispeitteen valkoinen väri sulautuu lumi-aavikkojen väriin ja tarjoaa tuntuja etuja olemassaolon taistelussa.

Erotukseksi eläimistä ihminen sopeutuu luonnonoloihin toisella tavalla. Hän muuttaa ja täydentää keinotekoisia elimiään — työvälineitä.

Elääkseen ja tullakseen toimeen täytyy ihmisillä olla toimeentulon välineitä. Ja niitä on sitä varten tuotettava. Mutta niitä ei voida tuottaa tyhjin käsin. Tarvitaan jonkinlaisia työvälineitä. Ihminen valmistaa ne itse. Ensin olivat työaseina yksinkertaisimmat kivistä ja kaapimet. Sittemmin ilmestyi metallisia työvälineitä. Sitä mukaa kun ihmiset alkoivat valmistaa yhä täydellisempiä työvälineitä, he saattoivat käyttää luonnon voimia paremmin hyväkseen. Heillä oli nyt mahdollisuus sopeutua paremmin luontoon ja sen lisäksi myös aktiivisesti muuttaa sitä. Ihminen hakkasi metsää, raivasi peltoja hyötykasvien viljelemiseksi, rakensi asumuksia, patoja, sulkua jne. Nyt häntä ei ympäröinyt enää ainoastaan luonto, vaan myös omalla työllä luotu ympäristö. Ja mitä pitemmälle päästään, sitä enemmän ihmisen kehitys on yhteydessä tähän ympäristöön.

Mistä tämä ympäristö muodostuu? Siihen kuuluvat ihmisen perkaamat pellot ja hänen kasvattamansa karja-

laumat, jotka antavat hänelle ravinnon sekä raaka-ainetta jalkineiden ja vaatteiden valmistamiseen. Sitä ovat metsätyömaat, hiilikaivokset ja naftalähteet, joista saadaan yhteiskunnalle polttoainetta. Sitä ovat tehtaat, joissa valmistetaan mitä erilaisimpia elämässä tarvittavia esineitä. Sitä ovat tiet, sillat, kaupungit, kylät jne.

Nykyajan ihmiset eivät voi elää ilman tätä ympäristöä, sen ulkopuolella. He tarvitsevat ravintoa, vaatteita, jalkineita, asumuksia, polttoainetta ja paljon muuta. Näitä aineellisia hyödykkeitä antaa heille tuotanto. Te tiedätte, kuinka korkealle tasolle tuotanto meidän aikanamme on jo kehittynyt. Tuotantoa harjoitetaan lukuisissa tehtaissa monilukuisilla erilaisilla koneilla, joita käytetään niin teollisuudessa, maataloudessa kuin liikenteessäkin.

Ilman tuotantoa ei voi olla yhteiskunnallista elämää olkoonpa yhteiskunta millä kehitystasolla tahansa. Jokainen lapsi tietää, kirjoitti Marx, että yhteiskunta kuolisi nälkään, jos se lopettaisi työnteon muutamaksi viikoksi, vuodesta puhumattakaan. Täydellinen tuotannon pysähtyminen merkitsisi yhteiskunnan perikatoa.

Sitäpaitsi aineellisten hyödykkeiden tuotanto on mahdollista vain *yhteiskunnallisena* tuotantona. Tämä tarkoittaa sitä, etteivät ihmiset työskentele yksikseen. Kaikki mitä he luovat on monien ihmisten työn tulosta. Aivan yksinään ei kukaan meistä, olkoon hän vaikka paraskin ammattimies, voisi valmistaa edes yksinkertaisinta kirvestä. Kirveen takomiseen näet tarvitaan terästä, siihen tarvitaan ahjo, hiiltä, moukari ja paljon muuta, ja kaiken sen ovat tehneet muut ihmiset. Tuotantoon osallistuvat ihmiset ovat siis yhteiskunnallisissa suhteissa toisiinsa.

Siis luonnon ehtojen ohella, Pastuhov sanoi lopuksi, on olemassa myöskin ihmiselämän yhteiskunnalliset ehdot. *Ihmisten yhteiskunnalliset aineellisen elämän ehdot muodostavatkin heidän yhteiskunnallisen olemisensa.* Luonnon olosuhteet eivät sellaisenaan sisälly osana yhteiskunnalliseen olemiseen, vaan sikäli mikäli ihmiset käyttävät

niitä hyväkseen ne sisältyvät ihmisten yhteiskunnallisen elämän ehtoihin. *Yhteiskunnalliseen olemiseen sisältyvät ennen kaikkea aineellisten hyödykkeiden tuotanto ja ihmisten välillä tuotantoprosessissa muodostuvat taloudelliset suhteet.*

Tuotannon eri kehitysasteilla olevissa yhteiskunnissa eivät nämä suhteet ole luonteeltaan samantlaisia. Jokaisessa yhteiskunnassa ovat tuotannonvälineet — maa, raaka-aineet, työvälineet jne.—vissillä tavalla jaetut ihmisten kesken. Yhteiskunnan eräillä kehitysasteilla ne ovat yhteistä omaisuutta, toisilla asteilla taas ne kuuluvat yhteiskunnan yhdelle tai toiselle osalle. Riippuen siitä, kenelle tuotannonvälineet kuuluvat, tuotantoon osallistuvien ihmisten välillä muodostuvat jotkin määrätynlaiset taloudelliset suhteet. Näitä suhteita nimitetään myös tuotantosuhteiksi. Ihmiset tuottavat valmisteita, jakavat ne keskenään, suorittavat niiden vaihtoa — he ovat siis sidotut toisiinsa taloudellisten suhteiden verkolla. Näiden suhteiden kokonaisuus muodostaa *yhteiskunnan talousjärjestelmän.*

Luokkayhteiskunnassa on katsottava, että myöskin eri luokkien olemassaolon ehdot kuuluvat yhteiskunnan talousjärjestelmään.

Yhteiskunnan luokkiin jakaantuminen tapahtui tuotannon vissillä kehitysasteella, jolloin ilmaantui tuotannonvälineiden yksityisomistus. Se johti ihmisten elinehtojen muuttumiseen. Alkujaan vallinneen tasa-arvoisuuden tilalle alkoi vähitellen tulla taloudellista eriarvoisuutta. Yksityisomistuksen ilmaantuessa yhteiskunta jakaantui kahtia siten, että toiset omistivat karjan, maan ja muut tuotannonvälineet, ja toiset olivat osittain tai kokonaan vailla näitä välineitä. Näin muodostui ihmisten kesken eriarvoisuus siihen nähden, mikä asema heillä oli yhteiskunnallisessa tuotantoprosessissa, mikä suhde heillä oli tuotannonvälineisiin. Ja tämä merkitsi sitä, että toisille tuli mahdollisuus anastaa toisten työtä.

Eri luokkien toimeentulon edellytykset ovat peräti erilaiset. Niinpä esimerkiksi kapitalistisessa yhteiskunnassa kapitalistit omistavat tehtaat, kaivokset, malmilouhokset, suuret maatilat, rakennukset, pankit ja muut rikkauden lähteet. He elävät voittotuloilla, joita työmiehet työllään luovat. Proletaareilla ei ole omistusoikeutta tuotannonvälineisiin. Heillä ei ole muuta kuin työvoimansa ja kun ei heillä ole muuta toimeentulon mahdollisuutta, niin heidän on pakko myydä työvoimaansa kapitalisteille, toisin sanoen palkkautua työhön tehtailijoille. Näiden luokkien ohella on kapitalistisissa maissa pientuottajia, esimerkiksi maanviljelijöitä, jotka erottuvat olemisen ehtojensa puolesta niin kapitalisteista kuin proletaareistakin. He harjoittavat talouttaan vähäisellä joko omalla tai vuokratulla maapals-talla ja myyvät tuotteensa toreilla. Sikäli kun kapitalismi köyhdyttää yhä enemmän pientalonpoikia, pakottaa heidät velkaantumaan, niin sikäli suuret talonpoikaisjoukot joutuvat sekä asemansa että etujensa puolesta lähentymään proletariaattia.

Kuten näette luokat eroavat toisistaan sen mukaan, mikä asema niillä on yhteiskunnallisessa tuotannossa. Heidän toimeentulonsa ehdot kuuluvat siis yhteiskunnalliseen olemiseen. Laajassa mielessä yhteiskunnalliseen olemiseen sisältyvät myös ihmisten väliset perhe-, asuin- ja muut elin-olot. Mutta tärkeintä on kuitenkin aineellisten hyödykkeiden tuotantotapa, yhteiskunnan talousjärjestelmä.

Yhteiskunnallinen oleminen käsittää siis yhteiskunnan *aineellisen elämän*. Ja yhteiskunnallista tajuntaa voidaan nimittää sen *henkiseksi elämäksi*. *Yhteiskunnalliseen tajuntaan* kuuluvat esimerkiksi ihmisten poliittiset ja filosofiset katsomukset, heidän taiteellinen tuotantonsa, uskomuksensa, erilaiset moraaliset oppinsa, ts. käsitykset siitä, mikä on oikeudenmukaista ja mikä väärää, siveellistä tai epä-siveellistä, jne. Ne ovat siis erilaisia yhteiskunnallisia aatteita, katsomuksia ja tunteita. Ne ovat aina sopusoinnussa yhteiskunnan talousjärjestelmän kanssa kyseellisellä

historian kaudella. Ja jos yhteiskunta on jakautunut vastakkaisiin luokkiin, niin jokaisella niistä muovautuu oma tajuntansa, jossa kuvastuvat kyseellisen luokan olemisen ehdot ja edellytykset, sen luokkaedut. Sellaisessa yhteiskunnassa ei voi olla yhtenäistä maailmankatsomusta, sen kaikille ihmisille samanlaisia käsitteitä siveellisyydestä jne. Verratkaa vaikkapa sitä, minkälaiset käsitykset porvareilla ja proletaareilla kapitalismin oloissa on siitä, miten yhteiskuntaelämän pitäisi rakentua. Tehkää heille samat kysymykset, vaikkapa siitä, ovatko lakot sallittavia tai minkälaisia yhteiskuntaoloja on pidettävä demokraattisina, ja te näette, että vastakkaisten luokkien edustajat vastaavat niihin aivan eri tavalla.

Yrittäkäämme nyt tehdä selkoa, millä on määräävä osuus ja merkitys yhteiskunnan elämässä: yhteiskunnallisella olemisellä vaiko yhteiskunnallisella tajunnalla?

Monet ajattelijat ovat koettaneet selvittää, mikä synnyttää yhteiskunnallista eriarvoisuutta, mistä yhteiskunnassa esiintyvä eriarvoisuus johtuu, minkä takia ikiajoista asti toiset raatavat nääntymykseen saakka, mutta ovat koko ikänsä puutteessa, kun toiset taas elävät leveästi vaikka eivät tee mitään, eivät kynnä eikä kylvä, kuten on tapana sanoa. Kaikkein tarkkanäköisimmät heistä tulivat siihen johtopäätökseen, että paheen juuret piilevät yksityisomistuksessa. Silloin kun syntyi yksityisomistus, kun karja, pelot, työpajat, alkoivat kuulua yksityisille henkilöille, silloin ilmestyi myöskin taloudellinen eriarvoisuus ihmisten välillä: toiset alkoivat rikastua, toiset köyhtyä. Mutta minkä vuoksi syntyi yksityisomistus?

Tähän on etevä ranskalainen filosofi Jean Jacques Rousseau (1712—1778) teoksessaan „Ihmisten keskinäisen eriarvoisuuden syistä” vastannut seuraavasti:

„Sitä, jonka päähän pälkähti ensimmäisenä ajatus aidata palsta maata ja sanoa: „Tämä on minun” ja joka löysi kyllin herkkäuskoisia ihmisiä, jotka uskoivat sen, on pidettävä todellisena kansalaisyhteiskunnan perustajana. Jos joku

olisi silloin kiskaissut merkkipaalut maasta ja täyttänyt rajaajat ja huutanut lähimmäisilleen: „Älkää uskoko tätä petkuttajaa, tai olette tuhon omat jos unohdatte sen, että maan hedelmät kuuluvat kaikille, mutta maa ei kuulu kenellekään!” niin kuinka monilta rikoksilta, sodilta ja murhilta, kuinka monen monilta onnettomuuksilta ja kauhuilta hän olisikaan pelastanut ihmissuvun!”

Siis ikään kuin yksityisomistus olisi vakiintunut siksi, että jollekin pälkähti päähän ajatus anastaa palsta maata, siksi, että ilmestyi ahne petkuttaja ja löytyi herkkäuskoisia ihmisiä, jotka uskoivat häntä. Mitä voidaan sanoa tällaisesta historiankäsityksestä?

— Nähdäkseni se on idealistinen käsitys, vastasi eräs kuulijoista, Pavlov nimeltään.— Mehän tiedämme jo edellisistä opintotilaisuuksista, että on filosofeja, joiden mielestä ensin on ollut olemassa henki, joka sitten loi luonnon. Niin tässäkin: ensin on jonkun päähän muka tullut ajatus yksityisomistuksesta, sitten ihmiset ovat luopuneet yhteisestä omaisuudesta ja jakaneet sen keskenään.

— No eikö se niin sitten ole? joku sanoi vastaan.— Sillä eihän yksityisomistus ilmaantunut itsestään, sen ovat ihmiset luoneet.

— Otetaanpa ja selitetään, mistä tässä on kysymys, puuttui Pastuhov puheeseen.— Toveri Pavlov on tietysti oikeassa nimittäessään tuollaista käsityskantaa idealistiseksi. Mutta eihän meidän ole vain yksinkertaisesti säätävä sitä idealistiseksi, vaan tehtävä selväksi, miksi se on väärä kanta, missä on sen virheellisyys, ja miten asia on ratkaistava. Toveri Semjonov tässä sanoo, että ihmiset toimivat tietoisesti, ja siis kaikkien yhteiskuntaelämässä tapahtuvien muutosten alkujuuri on tajunta. Onko hän oikeassa?

— Ei, minä en ole samaa mieltä, sanoi teknikko Ivanov, joka oli siihen saakka ollut vaiti. Hän oli opintokerhon innokkaimpia osanottajia ja vakituinen kirjaston käyttäjä.— Alkukantaisen elämän kaudella, kun ihmiset ahersivat yhteisvoimin, ei heille voinut syntyä ajatustakaan mistään

yksityisomistuksesta. He olivat sitä mieltä, että kaikki maassa elävä ja maasta kasvava on kaikille kuuluvaa. Ja monia vuosisatoja kului, kunnes ilmaantuivat käsitteet „minun” ja „sinun”. Ei yksityisomistus syntynyt sen takia, että jonkun päähän pälkähti julistaa maa omakseen, vaan siksi, että tuotannon olosuhteet muuttuivat. Niin kauan, kun tuotanto oli heikosti kehittyntä, kun ihmiset käyttivät yksinkertaisimpia työvälineitä, heidän oli pakostakin työskenneltävä kaikkien yhdessä. Muuten he eivät olisi yksinkertaisesti tulleet toimeen. Kun sitten esimerkiksi kuokan tilalle tuli sähä, niin työ alkoi antaa enemmän tuotteita. Niin tuli mahdolliseksi se, että maata voitiin muokata yksityisen perheen voimilla. Vasta silloin ihmiset alkoivat sekä aidata tonttimaansa että jakaa kyntömaan keskenään. Silti säilyivät maan yhteishallinnan jäljet vielä kauan myöhemminkin. Muistakaa vaikkapa maayhteisöä Venäjän maaseudulla ennen vallankumousta. Joka talous viljeli siellä maata, mutta maat jaettiin jatkuvasti yhä uudelleen muuttaman vuoden kuluttua.

— Eikö ihmisillä sitten ollutkaan aina käsitteitä „minun” ja „sinun”? kysyttiin Ivanovilta.

— Mistä he olisivat voineet saada nämä käsitteet, kun he elivät ja raatoivat yhdessä, kun ei ollut edes erillisiä perheitäkään olemassa? Ivanov vastasi heille tekemällä tällaisia vastakysymyksiä.— Ensin täytyi ihmisten elämän- ehtojen muuttua, ja sitten vasta muuttuivat heidän käsitteensä.

— Oikein, Pastuhov totesi.— Mikä yleinen johtopäätös tästä on tehtävä? Se voidaan määritellä seuraavaan sanamuotoon: *yhteiskunnallinen oleminen (eli yhteiskunnan aineellinen elämä) on olemassa yhteiskunnallisesta tajunnasta (eli yhteiskunnan henkisestä elämästä) riippumatta*. Te tiedätte jo, kuinka materialismi ratkaisee filosofian peruskysymyksen — tajunnan suhteesta olemiseen. Materialismi todistaa, että oleminen, luonto, koko meitä ympäröivä maailma on olemassa ihmisen tajunnasta riippumatta.

Kaikki esineet ja asiat ovat olemassa riippumatta siitä, tiedänkö minä niistä jotain vai enkö tiedä, hyväksynkö minä ne tai enkö hyväksy. Ne ovat siis objektiivinen realiteetti. Ja samoin on laita yhteiskuntaelämässakin. *Yhteiskunnallisella olemisella tarkoitetaan sellaisia ihmisten elämän ehtoja ja sellaisia ihmisten välisiä suhteita, jotka eivät ole yhteiskunnallisesta tajunnasta riippuvaisia.*

— Kuinka niin, Nikolai Ivanovitš? kuului Pastuhoville lausuttavan vastaväitteitä.— Tehän juuri sanoitte, että ihmiset luovat itse yhteiskunnalliset olot, toisin kuin on laita luonnossa. Kuinka ne voisivat olla heidän tajunnastaan riippumattomia?

— Enhän minä sellaista puhunut, että yhteiskunnalliset olot syntyisivät ihmisten toiminnoista riippumatta, vastasi Pastuhov,— vaan että ne eivät ole heidän yhteiskunnallisesta tajunnastaan riippuvaisia. Ja se ei ole suinkaan sama asia. Jokainen tuotantoon osallistuva yksilö toimii tietysti tietoisesti. Esimerkiksi maata viljellessään talonpoika asettaa itselleen etukäteen päämääräksi sadon kasvattamisen, korjaamisen, mahdollisimman edullisen myymisen jne. Mutta ovatko ne taloudelliset suhteet, mitkä sen seurauksena muodostuvat, se että sadat tuhannet ja miljoonat samanlaiset talonpojat tuottavat ja myyvät viljaa, ovatko ne riippuvaisia jonkun yksityisen talonpojan tajunnasta tai koko yhteiskunnan yleisestä tajunnasta? Valmistautuessanne tämänpäiväiseen opintotilaisuuteen te luitte muutamia sivuja Leninin kirjasta „Materialismi ja empiriokritisismi”. Muistaako joku ehkä, mitä Lenin sanoo sen johdosta?

— Minä tein konseptin ja kirjoitin muistiin Leninin sanat, iäkäs työmies Samsonov sanoi puuttuen puheeseen.— Lenin sanoo, että jokaisessa vähänkään mutkallisemmin rakentuvassa yhteiskunnassa ja erityisesti kapitalismissa ihmiset joutuessaan kanssakäyntiin keskenään, eivät tällöin tajua, millaiset yhteiskunnalliset suhteet siinä muodostuvat. Kun maamies esimerkiksi vie viljaa torille myytäväksi, hän asettuu taloudellisiin suhteisiin muiden viljantuottajien

kanssa. Mutta hän ei tajua, mihin tämä tällainen vaihto johtaa.

— Tämän esimerkin minä kyllä käsitän, Nikolai Ivanovitš, Samsonov jatkoi.— Ennen talonpoika ei nähnyt mitään oman kotikylänsä portinpieliä pitemmälle. Kuinka hän olisi voinut ymmärtää, minkälaiset taloudelliset suhteet yhteiskunnassa vallitsevat? Mutta otetaanpa esimerkiksi vaikkapa työläinen. Tässä tapauksessa taitaa jo olla laita toisin. Hän käsitti paremmin, kuinka yhteiskunta rakentuu, hän kuuli siitä paljonkin niissä marxilaisissa kerhoissa, joita meilläkin tehtaalla toimi ennen vallankumousta.

— No ja mitä sitten? Pastuhov vastusti.— Eiväthän läheskään kaikki työläiset silti olleet niin kehittyneitä. Ja hekin tulivat käsittämään kapitalismin taloussuhteet vasta jouduttuaan itse kokemaan, mitä on kapitalismi. Silloin kun työväenluokka oli vasta muodostumassa, ei sillä ollut vielä minkäänlaista käsitystä porvarillisen yhteiskunnan luonteesta. Mutta sekään ei ole tärkeintä. Sillä vaikka työmies tietääkin, että häntä riistetään, ei hänestä lainkaan riipu, myykö hän työvoimansa tehtailijalle vai ei. Itse olosuhteet ovat sellaiset, että ne pakottavat hänet astumaan ikeen alle. Hän ei voi toisin menetellä, muutenhan hän ja hänen perheensä kuolisivat nälkään.

Yhteiskuntaelämässä ihmiset itse saattavat aikaan kaikki muutokset ja uudistukset, siis toisin kuin on laita luonnossa. Ihmiset tekevät itse historiaansa. He siis muuttavat itse elinolojansa, yhteiskunnallista olemistaan. Mutta ensinnäkään he eivät läheskään aina suorita näitä muutoksia tietoisesti. Päinvastoin, tavallisestihan ihmiset pitävät huolta vain kouraantuntuvista etuisuuksista, tuotannollisen toimintansa lähimmäistä tuloksista eivätkä syvenny ajattelemaan sitä, että työllään he muuttavat yhteiskunnallista olemista. „Siitä, että te elätte ja hoidatte taloutta, synnyttätte lapsia, valmistatte tuotteita ja vaihdatte niitä”, kirjoitti Lenin, „muodostuu objektiivisesti välttämätön tapahtumain

ketju, kehityksen ketju, joka on riippumaton teidän *yhteiskunnallisesta* tajunnastanne ja jota tämä ei milloinkaan saa täydellisesti selville”¹. Ja toiseksi, ihmiset eivät voi muuttaa yhteiskunnallista olemistaan mielivaltaisesti, niinkuin heidän mielensä tekisi. Hehän elävät määrättyissä oloissa, mitkä eivät ole heidän tahdostaan riippuvaisia ja mitkä heidän on pakko ottaa huomioon. Otetaanpa vaikkapa teidät, toveri Samsonov, teidän olette vanhempaa työläispolvea, te olette kai alkaneet työuranne jo kapitalismin aikana?

— Kyllä, tulin tehtaaseen vuonna 1916 kaksitoistavuotiaana poikasena.

— Te ehditte siis näkemään sen ajan, jolloin Venäjä oli taloudellisesti takapajuinen maa, ensisijaisesti agraarimaa. Tämä meidän tehtaamme oli silloin pieni, puolittain käsityölaitos. Siinä piti isännyyttä kapitalisti Konovalov, Sellaiset tuotanto-olot vallitsivat silloin, niinä vuosina, jolloin te ja teidän ikätoverinne astuitte elämään. Nämä olosuhteet olivat tietysti ihmisten luomat, mutta niitä ette luoneet te, vaan edellisten sukupolvien ihmiset. Sen tähden nämä olot eivät missään määrin riippuneet teidän tahdos-tanne.

Tulos on siis se, että maailmaan tullessaan jokainen sukupolvi tapaa jo valmiit, muotoutuneet tuotanto-olot. Ihmiset voivat muuttaa näitä olosuhteita, mutta eivät voi koskaan heittää niitä syrjään, eivätkä olla ottamatta niitä huomioon. Ja näiden ehtojen muuttamismahdollisuus riippuu siitä kehitystasosta, minkä yhteiskunta on jo saavuttanut. Jos me teidän kanssanne olisimme syntyneet sano-kaamme satakunta vuotta aikaisemmin, niin meillä olisivat edessämme vallan toisenlaiset tehtävät, meillä olisi toiset tavoitteet ja pyrkimykset.

Kuinka asianlaita siis on? *Vaikka ihmiset itse muuttavatkin yhteiskunnallista olemistaan, niin heidän yhteiskunnallinen tajuntansa ei silti voi sitä määrätä.* Onko tämä

¹ V. I. Lenin. Teokset, 14. osa, s. 320.

kaikille selvä? Ovatko kaikki samaa mieltä? — Pastuhov kysyi kerholaisilta.

— Kyllähän se selvä on, Nikolai Ivanovitš, Aljoša Zubkov vastasi.— Mutta kuinka sitten on asianlaita sosialismin oloissa? Ymmärrän, että entisaikaan yhteiskunnallinen oleminen rakentui yhteiskunnallisesta tajunnasta riippumatta. Mutta mehän sosialismissa rakennamme taloutta tietoisesti. Sanokaamme että tehtäväksi annettiin raivata viljelykseen joutomaita ja nurmettumaan laskettuja maita — ja kolmessa vuodessa kynnettiin pelloksi 36 miljoonaa hehtaaria. Kuinka sitten voitaisiin väittää, ettei yhteiskunnallinen olemisemme riipu meidän tajunnastamme?

— Mikäpä siinä, autetaan Aljošaa, harkitaan hänen asettamaansa kysymystä ja koetetaan tehdä se itsellemmekin syvemmin selväksi, ohjaaja sanoi kehoittavasti kerhon osanottajille.

— Saako tehdä Zubkoviille ensin kysymyksen? kuului taas Ivanovin ääni. Saatuaan kerhon ohjaajalta luvan, hän sanoi Zubkoviille: — Sinä mainitsit nurmettuneiden maiden raivaamisesta. Mutta miksi me vasta viime vuosina ryhdyimme tätä tehtävää ratkaisemaan?

— Sen tähden, että puolue havaitsi maatalouden jäävän jälkeen, Zubkov vastasi.— Oli nopeasti lisättävä viljan tuotantoa, mutta ilman nurmettuneiden maiden raivaamista ei sitä olisi saatu aikaan.

— Oikein. Mutta ei yksistään siksi, väitti Ivanov.— Pitää käsittää sekín, minkä takia me nyt pystyimme käymään sellaiseen suurtehtävään käsiksi. Vai eikö ennen tiedetty, että on olemassa nurmettuneita maita? Jo tsaarin aikana tiedettiin, että siellä on äärettömiä rikkauksia kuin varastossa. Mutta silloisen maataloustekniikan vallitessa olisi uusien maa-alojen raivaamiseksi idässä täytynyt siirtää sinne siirtolaisina miljoonia talonpoikia. Eri asia on nykyään! Nykyisen tekniikan avulla me saatoimme lyhyessä ajassa ja verraten vähäisellä ihmismäärällä raivata viljelykseen äärettömät alat uutismaita. Tämä tehtävä voitiin

siis toteuttaa vasta nyt, kun meillä on luotu vankka teollisuus, kun meillä on rakennettu traktoritehtaita, maatalouskoneitehtaita jne.

Ja vielä tarvittiin välttämättä eräs ehto, nimittäin kollektiivitaloudet. Ennen vallankumousta ei Venäjän talonpoikainen pikkutalous kyennyt edes käymään käsiksi uutismaiden raivaamiseen. Siihen kykenee vain kollektiivitalouksista ja neuvostotiloista muodostunut sosialistinen maatalous. Sinähän tiedät, Zubkov, että meni aikaa ennen kuin sosialistiset suhteet pääsivät meillä maaseudulla voitolle. Me saimme mahdollisuuden järjestää talonpoikaisen pikkutalouden tilalle kolhoosien suurtuotannon vasta sitten, kun oli luotu sitä varten tarvittavat aineelliset edellytykset ja kun talonpojat itse tajusivat kolhoosien ja neuvostotilojen etuisuudet. Sitä varten meidän oli ryhdyttävä ennen kaikkea suorittamaan maan teollisoimista.

— Sinä tiukkaat yhä sitä, että tarvittiin tehtaita, mutta itsehän me ne rakensimme, Zubkov sanoi puolustaen kantansa.— Meistähän ne aineelliset edellytykset sittenkin riippuivat.

— Se on totta, että me luomme edellytyksiä jatkuvalle eteenpäin menolle. Mutta kysymyshän on siitä, voidaanko ne yksin meidän tahdollamme määrätä? Eipä tietenkään. Sillä sosialismissakin, jolloin ihmiset kehittävät taloutta tietoisesti, suunnitelmallisesti, on heidän otettava huomioon se tuotannon kehitystaso, johon on jo päästy.

Kun me hahmottelemme suunnitelman sanokaamme ensi vuodeksi tai seuraavaksi viisivuotiskaudeksi, niin joka kerta suunnitelmia laadittaessa on otettava huomioon jo saavutettu taloudellinen kehitystaso. Yksistään halua lisätä tuotantoa niin ja niin monta prosenttia ei vielä riitä sen toteuttamiseen. Jos me haluamme esimerkiksi lisätä traktorien tai muiden koneiden tuotantoa, niin täytyy rakentaa uusia tehtaita tai laajentaa toimivia. Siihen tarvitaan lisää pääomasijoituksia. Minkälaisien menoerien kustannuksella ne tehdään? Väestön kulutukseen meillä menee kolme

neljännestä koko kansallistulosta. Yksi neljännes käytetään tuotannon laajentamiseen, maanpuolustukseen ja muiden yhteiskunnan tarpeiden tyydyttämiseen. Tämän osan me voimme jaoitella eri tavalla, voimme säästää milloin missäkin. Mutta me emme voi hypätä pois niistä puitteista, jotka meillä ovat olemassa. Sosialistinen talousjärjestelmä, työtekevien korkealle kohonnut tajunta ja taitava johto tarjoavat meille mahdollisuuden kehittää tuotantoa monta vertaa nopeammin kuin kapitalismin oloissa. Mutta silti ei sen kehitysvauhtia voida mielivaltaisesti määrätä, vain omasta tahdostamme riippuen.

— Haluaako joku vielä sanoa jotain? Pastuhov kysyi.

— Niin, sitä minäkin ajattelin sanoa, toveri Moisejev virkkoi saatuaan puheenvuoron.— Zubkovin mukaan käy siis siten, että ennen sosialismia oli sillä tavalla, että oleminen määräsi ihmisten tajunnan, mutta kun sosialismi rakennettiin, niin sitten alkoi päinvastoin tajunta määrätä kaiken. Eihän se niin ole. Jos Zubkov olisi oikeassa, niin silloin voitaisiin yleisen toivomuksen mukaan yhteiskunnan elämää muutella miten haluttaisiin. Haluaisin esittää tällaisen esimerkin. Sinä, Zubkov, olisit kai valmis elämään jo kommunistisessa yhteiskunnassa ja saamaan tuotteita tarpeittesi mukaan? Eivätkä toisetkaan olisi sitä vastaan, kaikki äänestäisivät sen puolesta. Mutta ei kommunismiin voida sillä tavalla siirtyä. Jotta saataisiin voimaan tuotteiden jakaminen kullekin tarpeittensa mukaan, tarvitaan myös vastaavat ehdot ja edellytykset, eikä siihen riitä se, että kaikki sitä haluavat. Kun ensin saadaan tuotanto entistä laajemmaksi ja päästään siihen, että meillä on aivan kylliksi kaikkia tuotteita, vasta silloin voidaan niitä antaa kaikille tarpeittensa mukaan.

— Toverit tässä aivan oikein väittivät Zubkovia vastaan, ohjaaja sanoi lopuksi.— Mutta meidän on vielä huomattava eräs seikka. Ei saa sekottaa eri asioita: sitä kysymystä, kumpi toiminta, ihmisten vaistonvarainen vaiko heidän tietoinen, määrätietoinen toimintansa muuttaa

yhteiskunnallista olemista, sekä toisaalta kysymystä siitä, onko tämä yhteiskunnallinen oleminen vallitsevana yhteiskunnallisesta tajunnasta riippumatta. Kaikissa sosialismia edeltäneissä yhteiskunnissa on talous kehittynyt vaistonvaraisesti. Niin oli feodalismien aikana, niin on kapitalismin oloissakin. Se on ymmärrettävää, sillä siellä harjoittavat taloutta erilliset yksilöt yksityisyrittäjinä, maatalojen, tehtaiden, kaivosten yms. omistajina. He ajattelevat kaikkein vähimmin yhteistä hyötyä. Vasta sosialismin oloissa on yhteiskunta kokonaisuudessaan alkanut kehittää talouttaan suunnitelmanmukaisesti ja alkanut tietoisesti ohjata sitä. Zubkov kiinnitti siihen huomiota. Mutta hän teki väärän johtopäätöksen. Hän arveli näin: koska me rakennamme talouttamme tietoisesti, on tajunta tullut siis määrääväksi tekijäksi, mikä on tietenkin väärä käsitys. Sosialismissa on tajunnalla erikoinen osansa, ja siitä meillä tulee puhe tuonempana. Mutta meidänkin yhteiskunnassa sen määrää yhteiskunnallinen oleminen. Sillä jo tuotannon tietoisesta ja suunnitelmallisen johtamisen mahdollisuus johtuu siitä, että meillä on vallitsevana tehtaiden, neuvostotilojen, maan jne. yhteiskunnallinen omistus. Itse tämän mahdollisuuden määräävät siis yhteiskunnallisen olemisen ehdot, sen määrää yhteiskuntamme talousjärjestelmä. Jos taas oletettaisiin, että yhteiskunnallisella tajunnalla on määräävä, ratkaiseva merkitys, niin siitä olisi seurauksena, ettei meidän olisikaan pakko ottaa huomioon reaalisia oloja ja elämää, että suunnitelmia voitaisiin laatia ottamatta huomioon objektiivisia olosuhteita, että toivottua pidettäisiin totena.

Jos asioita katsotaan sillä tavalla, niin silloin emme voi ymmärtää, mikä sitten määrää itse yhteiskunnallisen tajunnan ja minkä takia yhteiskunnan tällä kehitysasteella ihmisillä syntyy juuri tällaisia eikä jotain toisenlaisia katsoimuksia, aatteita ja pyrkimyksiä. Mieleni tekee käsitellä kanssanne vielä tämäkin puoli asiasta. Ja silloin me saamme Zubkovinkin paremmin vakuuttumaan siitä, että hän on väärässä.

YHTEISKUNNALLINEN TAJUNTA
HEIJASTAA YHTEISKUNNALLISTA OLEMISTA

— Me näimme, että yhteiskunnallinen oleminen on siis olemassa yhteiskunnallisesta tajunnasta riippumatta, Pastuhov jatkoi.— Entä kuinka on yhteiskunnallisen tajunnan laita, voiko se olla olemassa yhteiskunnallisen olemisen ulkopuolella? Asiaa ei tarvitse kovin paljon ajatella voidaksemme sanoa: ei, ei voi olla.

Kiinnittäkäämme ennen kaikkea huomiota siihen aivan yksinkertaiseen tosiasiaan, että ihmiset eivät voisi luoda erilaisia moraali-, filosofia-, uskonto-oppeja, eivätkä harjoittaa politiikkaa ja taidetta, ellei olisi olemassa aineellista tuotantoa. Ennen kuin ihmiset voivat harjoittaa politiikkaa, tiedettä, taiteita jne. täytyy heillä olla mitä syödä, juoda, missä asua ja mitä pukea päälle. Ja kaiken sen he saavat yhteiskunnallisesta tuotannosta. Senpä vuoksi yhteiskunnan aineellisen elämän kehittäminen on ollut ja pysyy edelleen yhteiskunnan henkisen elämän kehityksen ehtona. Oppineita, filosofeja ja taiteilijoita ilmestyi vasta sen jälkeen, kun työ alkoi tuottaa jotain sen lisäksi, mikä oli välttämättömyyksiä että tuotannossa työskentelevä tuli toimeen.

Mutta yhteiskunnan henkisen elämän riippuvaisuus sen aineellisesta elämästä ei ilmene yksistään siinä, mitä edellä on sanottu. Siinä on syvempi yhteys. Asia on nimittäin siten, että *loppukädessä yhteiskunnallisen tajunnan kehityksen määrää yhteiskunnallisen olemisen, yhteiskunnan talousjärjestelmän kehitys*. Eikä muuten voi ollakaan, sillä yhteiskunnallinen tajunta on itse asiassa vain yhteiskunnallisen olemisen heijastusta. Me vakuuttaudumme siitä yrittäessämme selvittää, mistä määrätynlaiset yhteiskunnalliset aatteet ja katsomukset ihmisillä johtuvat, minkä takia ihmiset eri historian kausina suhtautuvat samoihin asioihin eri tavalla, antavat niille erilaisen arvon.

Otetaan esimerkiksi ihmisten suhtautuminen työhön. Minkä vuoksi ja miten tämä suhde on muuttunut eri aikoina?

— Muistuu mieleeni, Samsonov sanoi,—kun aikoinani tulini pienenä poikasena työhön tehtaalle. Satuina silloin erään kerran kuulemaan, miten työmiehet väittelivät keskenään siitä, kuinka heidän olisi suhtauduttava työhönsä, Yhdet sanoivat: „Mitä varten meidän kannattaisi erikoisesti ahkeroida ja tehdä parempaa työtä, kun työmme kuitenkin hyödyttää vain isäntäämme Konovalovia. Ei hän meille kuitenkaan maksa sen enempää”. Toiset väittivät vastaan, ettei heidän luontonsa anna periksi tehdä huonoja valmisteita, ettei se sovi heidän arvolleen ja kunnialleen. He olivat ylpeitä ammattitaidostaan. Mutta eivät hekään olleet silti erikoisen halukkaita uhraamaan kaikkia voimiaan tuotannolle. Hekin usein tuumailivat: kenen hyväksi me oikeastaan raadamme, ketä varten uurastamme?

— Sepä se, Pastuhov totesi,—työmies joutui niihin aikoihin usein varsin ristiriitaisten tunteiden valtaan. Kuuluen työtätekevään väkeen työmiehet kunnioittivat työntekoa, pitivät sitä arvossa ja tuomitsivat laiskottelun. Se kuvastui esimerkiksi seuraavanlaisissa sananparsissa: „Työ tekijäänsä kiittää”, „Työ se on, joka pitää ihmisen leivässä, laiskuus jättää leivättä” jne. Mutta toisaalta he näkivät, ettei „raatamisella kuitenkaan rikastuta”, että vain ne rikastuivat, jotka eivät tehneet työtä. Vladimir Dahlin tunnetussa venäjänkielen selittävässä sanakirjassa on sanasta „truženik” (raataja) annettu suunnilleen tällainen selitys: „raskasta työtä tekemään tuomittu, uurastaja, kärsivä”. Nyt sensijaan tällä sanalla on meille vallan toinen sointi! Jokainen meistä on ylpeä siitä, jos meitä sanotaan „raatajiksi” (труженник), eikä meistä kukaan pidä itseään „kärsivänä”.

Miljoonat työläiset ja talonpojat entisessä yhteiskunnassa pitivät työtä raskaana taakkana ja rasituksena, sillä se oli pakkotyötä, ylivoimaista raatamista, ja yrittivätpä he kuinka tahansa he eivät silti päässeet puutteesta ja köyhyydestä. Sosialistisessa yhteiskunnassa sensijaan on syntynyt uudenlainen suhde työhön. Neuvostoihmiset pitävät

työtä kunnian asiana, he pyrkivät tuomaan kukin oman panoksensa kommunismin rakentamiseen. Tehän tiedätte, kuinka paljon meillä tehtaalla on sosialistiseen kilpailuun osallistuvia eturivin työläisiä. Ja vaikka joukossamme onkin vielä sellaisia, jotka suhtautuvat työhön vanhaan tapaan, niin yhä enemmän tulee niitä, joille työ on jo välttämätön tarve, jotka eivät jaksakaan edes käsittää kuinka voitaisiin elää ilman työntekoa.

— Toissa vuonna me saatoimme ikämiehiä eläkkeelle, yhtyi eräs kerhon jäsenistä muistelemaan.— Ja uskotteko, että monet heistä eivät olisi halunneet jäädä pois työstä. Teräksensulattaja Petuhoville annettiin eliniäkseen pääsykortti, jolla hän saa käydä tehtaalla. Hän käy vielä nytkin usein tehtaalla neuvomassa nuoria työläisiä, auttamassa heitä neuvoillaan. Vaikka voisi jo istua rauhassa kotonaan ja hoitaa kukkia puistikossa ikkunan alla.

— Mistä tämä uusi suhde työhön on tullut, minkähän tähden se on syntynyt? Pastuhov asetti kysymyksen.— Nähtävästi sen tähden, että ihmisten elämän ehdot, heidän olemisensa, ovat muuttuneet. Kun tehtaat, kaivokset, rautatiet, kaikki maan aarteet tulivat työtätekevien omaisuudeksi, niin silloin heidän työnsä luonnekin muuttui. Työmiehet, jotka ennen raatoivat niska kyyryssä kapitalistille, alkoivat nyt tehdä työtä omaksi hyväkseen. He vapautuivat riistosta. Ja työhön alettiin suhtautua uudella tavalla.

Palauttakaapa mieliinne, kuinka suuren arvon Lenin antoi ensimmäisille „kommunistisille talkoille”, jotka Moskovan rautatieläiset panivat toimeen vuonna 1919. Maa oli silloin vihollisten saartorenkkaassa, työläiset kärsivät nälkää ja vilua. Mutta heillä riitti voimaa tehdä ylimääräisesti ja palkatta muutamia tunteja viikossa työtä rintaman tukemiseksi ja tehdä työtä hyvin tuottoisasti. Lenin nimitti näitä talkoita „suureksi aloitteeksi”. Hän arvosti ne merkitykseltään maailmanhistoriallisen mullistuksen aluksi, kumouksen alkamiseksi ihmisten suhtautumisessa työhön. Ja me näemme nyt, kuinka tuosta „suuresta aloitteesta” on kehit-

tynyt yleiskansalliseksi paisunut mahtava sosialistinen kilpailu.

Sosialistisen rakennustyön vuosien mittaan on tapahtunut muutos myöskin ihmisten suhtautumisessa yhteiskunnalliseen ja valtion omaisuuteen, kaikkeen siihen mitä ennen sanottiin „kruunun” omaisuudeksi. Neuvostopatriotismin ja kansojen ystävyysaatteet ovat levinneet tavattoman laajalti kansamme keskuuteen. Minkä takia ihmisten tajunnassa on tapahtunut näin syviä muutoksia? Siksi, että heidän elämänehtonsa ovat muuttuneet toisiksi. Neuvostomaan kansalaisten tajuntaan tulleet uudet piirteet ovat loppukädessä heidän yhteiskunnallisen olemisensa aikaansaannoksia. Ne on synnyttänyt sosialistinen järjestelmä, jossa ei ole toisen ihmisen riistoa toisen taholta. Tästä seuraa, että samoin kuin aikaisemmissakaan yhteiskuntamuodoissa, eivät meidänkään yhteiskunnassamme ihmisten aatteet ja katsomukset ilmesty itsestään. Ne määräytyvät yhteiskunnan aineellisen elämän ehtojen mukaan. Tämä ajatus voidaan lyhyesti ilmaista seuraavasti: *minkälainen on ihmisten yhteiskunnallinen oleminen, sellainen on heidän tajuntansakin.*

— Minäpä en ole aivan samaa mieltä siitä, että se olisi ihan oikein sanottu, väitti eräs kuulijoista.— Eihän ihmisten tajunta aina kuvasta heidän olemistaan? Eilen esimerkiksi kuljin sattumalta kirkon ohitse. Näin siellä olevan paljon kansaa koolla, joukossa nuortakin väkeä. Kysyin eräältä nuorelta mieheltä: mitä siellä tapahtuu? — Paikallinen kirkkopyhä vain, sanoi hän. Mistä heillä, noilla tuollaisilla ihmisillä, on moinen usko jumalaan, kun he eivät ole kuuna päivänä nähneet edes entistä yhteiskuntaa? Minkälaista olemista heidän tajuntansa kuvastaa, kun ei jumalaa ole olemassakaan?

— Kuka haluaa sanoa jotain tämän johdosta? Pastuhov kysyi.— Mutta tehdään ensin selväksi, minkä vuoksi ihmisten tajunnassa syntyy sellaisia mielikuvituksellisia käsitteitä, kuten esimerkiksi jumalakäsitteitä, ja

kuvastavatko ne jotain todella olevaista. Ja koetetaan sitten selittää, minkä takia meidän yhteiskunnassamme yhä elää erilaisia uskonnollisia katsomuksia.

— Ensimmäinen kysymys on selvä, Ivanov sanoi.— Ihmisten tajunta kuvastaa aina heidän olemistaan, elinolojansa, mutta se ei aina kuvasta niitä oikein. Toisinaan se on sellaista kuvastusta kuin kierossa peilissä. Tämä peili kuvastaa esineitä, mutta samalla vääristelee ne.

— Mistä syystä sellainen heijastus syntyy? Ja mitä se jumala-aate sittenkin kuvastaa? — kuului kysymyksiä.

— Jumala-uskomukset ovat seurausta siitä, että ihmiset ovat alistetussa asemassa, riippuvaisia luonnonvoimista taikka heille käsittämättömistä yhteiskunnallisista voimista. Joku on aivan oikein sanonut: „Pelko on luonut jumalat”. Alkuihmisillä se oli pelkoa luonnonvoimien edessä (tulvat, kuivuus, myrskyt jne.), joita vastaan he olivat voimattomia taistelemaan. Kapitalistisessa yhteiskunnassa se sensijaan on pelkoa kapitalismin sekavien voimien edessä, jotka tuottavat työtätekeville joukoille määrättömästi kaikenlaisia kärsimyksiä: työläistä uhkaa työttömyys, talonpoikaa — köyhtyminen ja maatilkkunsa menetys, koko työkansaa uhkaavat hirvittävät sodan kauhut ja hävitykset.

Ihmiset asuttivat taivaan jumalilla ja helvetin piruilla. Mutta näissä fantisoiduissa kuvitteluissa he heijastelivat omia maallisia suhteitaan. Jouduin kerran lukemaan kirjan, jonka on kirjoittanut muuan Arktiikan löytöretkeilijä. Hän kertoi siinä eskimoista ja heidän uskomuksistaan. Nämä eskimot olivat alhaisella alkukantaisen yhteiskunnan kehitystasasteella. Jotta metsästys olisi ollut tuloksellista, eskimolainen kesti epäjumalaansa kaikenlaisella syötävällä, mutta jos häntä ei onnistanut metsästyksessä, niin eskimo hakkasi jumalaansa kepillä ja heitti tämän sitten jurtasta ulos pakkaseen. Myöhemmin, luokkayhteiskunnassa, alkoivat ihmiset kuvitella jumalansa toisenlaiseksi. Se on kuin itsevaltias, kaikkivoimainen mahtimies. Sitä nimitellään korkeammilla tittleillä kuin maallisia tsaareja. Sen ympär-

rillä on lukematon määrä muita pyhimyksiä. „Mitä mah-
tavammaksi orjanomistaja tuli ja mitä enemmän hänen
valtansa paisui, sitä taaemmaksi taivaisiin painuivat jumal-
lat”, on Maksim Gorki sanonut.

Siis uskonto myös on yhteiskunnallisen olemisen heijas-
tusta, mutta sen mielikuvituksellista, fantisoitua heijastusta,
Ivanov sanoi lopuksi päättäen puheenvuoronsa.

— Entä minkä tähden sellainen väärä ja nurinkurinen
heijastus elää yhä meidänkin yhteiskunnassamme, vaikka
uskonnolla ei tuntuisi olevan mitään heijastamista meidän
oloissamme? Pastuhov kysyi.— Eihän ihmisten meillä
tarvitse peljätä luonnonvoimien alkuvoimaista temmel-
lystä, työläisten ei tarvitse peljätä työttömyyttä eikä talon-
poikien köyhtymistä. Kaikki ne ovat meille kaukaista
menneisyyttä!

Monet kuulijoista halusivat heti puheenvuoroa. Ohjaaja
antoi kunkin puhua vuorollaan ja teki sitten yhteenvedon
käydystä käsittelystä.

— Toverit ovat aivan oikein todenneet, että socialisti-
sessa yhteiskunnassa ei uskonto ole muuta kuin menneisyy-
den perua. Eikä se ole tietenkään ainoa menneisyyden
peru. Kaikkihan tietävät, että meillä yhä esiintyy vanhan
jätteitä kaikilla elämän aloilla ja eniten yksityiselämässä
ja ihmisten tajunnassa. Ne ilmenevät eräiden ihmisten
suhtautumisessa työhön, edelleen siinä, että rikotaan sosia-
listisen yhteiselämän sääntöjä, sekä perhekäsitteissä.

Maassamme on viimeisten 40 vuoden aikana tapahtu-
nut tavattoman suuria muutoksia. Maa, sen uumenet,
metsät, tehtaat, kaivokset, malmilouhokset, liikennelaitos,
pankit ja yhteysvälineet ovat tulleet kaikkien yhteiseksi
omaisuudeksi. On hävitetty ihmisen harjoittama toisen
ihmisen riisto, tehty loppu työttömyydestä ja työtätekevien
hädänalaisesta asemasta, likvidoitu se luokkasorto ja
kansallisuussorto, jota uskontokin ennen kannatti ja piti
yllä. Talouselämä ei enää ole alkuvoimaisten markkina-
suhteiden vallassa. Sitä ohjaillaan tietoisesti valtion

suunnitelman mukaan. Kaikki se merkitsee, että uskonnon sosiaaliset juuret on raivattu pois perinpohjin.

Mutta yhteiskunnallinen tajunta jää kehityksessään jälkeen yhteiskunnallisen olemisen kehityksestä. Ja me näemme usein, kuinka aineelliset olosuhteet ovat muuttuneet, mutta ihmiset ajattelevat yhä entisin, vanhoin käsittein. Tietysti ihmisten tajuntakin muuttuu ennen pitkää tosioloissa tapahtuneiden muutosten mukaiseksi. Mutta se ei käy nopeasti, siihen tarvitaan aikaa, ja usein melko paljon. Sitäpäitsi tarvitaan sitkeää työtä työtätekevien kommunistiseen tietoisuuteen kasvattamiseksi.

Ja uskonto lienee kaikkein vanhoillisin, konservatiivisin yhteiskunnallisen tajunnan muoto. Uskonnolliset katsomukset ja erilaiset taikauskoiset ennakkoluulot sisältävät paljonkin vanhoja käsityksiä, jotka juontavat useinkin juurensa monien vuosisatojen takaa. Sattuu niinkin, että ihmiset eivät enää muista, mistä mikin tottumus tai tapa johtuu, mikä seikka on jonkin enteen synnyttänyt, mutta pitävät silti kiinni niistä. Monetko esimerkiksi tietävät, minkä takia lukua kolmetoista pidetään onnettomana? Monetkaan eivät tietysti tiedä, vaikka eräät varovatkin tarkoin joutumasta kolmanneksitoista vieraspöydässä, menemästä tutkinnoille kolmantenatoista päivänä jne. Tämä ennakkoluulo johtuu jo niiltä ajoilta, jolloin kaikki laskettiin tusinoittain. Muinaisajan roomalaisilla oli voimassa 12-järjestelmä, jolloin lukua kaksitoista pidettiin „onnellisena”, mutta sitä seuraavaa lukua „onnettomana”, „pirun tusinana”. Nyt meillä on jo kauan ollut käytännössä kymmenjärjestelmä, mutta tuo vanha pelko eli ennakkoluulo ei ole vieläkään jäänyt kokonaan pois.

Uskonnollisten ennakkoluulojen voittaminen on pitkällisen työn takana, vaikka elämä onkin jo repinyt niiltä juuret ja tieteen kehitys tunkee uskontoa yhä enemmän tieltään. Sitäpäitsi nämä ennakkoluulot voivat toisinaan epäsuotuisien olosuhteiden vallitessa elpyä ja voimistua. Eihän ole salaisuus, että sodan aikana esimerkiksi ne jossain määrin

elpyivät. Mistä se johtuu? Sota, joka toi kansallemme suunnattomia vaikeuksia ja kärsimyksiä, vaikutti eri ihmisten tajuntaan eri tavalla. Lujat luonteet karaistuivat entisestään raskaissa koettelemuksissa, mutta heikot etsivät lohdutusta, vaikkapa erheellistäkin. Epävarmuus ja huoli rintamalla taistelevien omaisten kohtalosta, suru omaisten menetyksen johdosta kannusti eräitä menemään kirkkoon. Nyt on sota jäänyt jo kauas taakse, se päättyi Neuvostoliiton historialliseen voittoon. Mutta kapitalistinen maailma on yhä olemassa. Se uhkaa uudella sodalla ja vaikuttaa yhteiskuntamme eräiden häilyvien karaistumattomien jäsenten tajuntaan.

Tunnettua on, että maalla meillä on enemmän uskovaisia kuin kaupungeissa. Se ei johdu yksistään siitä, ettei talonpoikain kulttuuritaso ole vielä noussut sille asteelle kuin työläisten ja sivistyneistön. Maataloudessa luonnonvoimien vaikutus, ollen voimakkaampaa, tuntuu selvemmin kuin teollisuudessa. Me emme vielä pysty esimerkiksi saamaan aikaan sadetta, vaikka tiede onkin jo aseistanut kollektiivitaloudet tehokkailta keinoilla, joilla voidaan taistella kuivuutta vastaan. Ja kun näitä voimia ei voitu hallita, kävi muutamien paikoin talonpoikia kuivina katovuosina vartavasten viljelyksillä rukoilemassa jumalalta sadetta.

Mitä pitemmälle tiede ja tekniikka kehittyvät, sosialistinen tuotanto kasvaa ja koko väestön aineellinen hyvinvointi ja kulttuuritaso kohoavat, sitä pikemmin uskonnolliset ennakkoluulot karsiutuvat pois. Me puolestamme voimme tuntuvasti jouduttaa tätä prosessia valistustyöllä ja kulttuuritoiminnalla, propagoimalla taitavasti tieteellisiä tietoja ja selittämällä kärsivällisesti uskonnollisten katsomusten vahingollisuutta. Kun me saamme ihmisten levon kulttuuriseksi ja kunnollisesti järjestetyksi, rakennamme enemmän hyviä klubihuoneistoja, teattereita, elokuvateattereita ja luentosaleja, niin kirkossa käyvien ihmisten luku vähenee.

Mutta palataan käsittelemään sitä yleiskysymystä, kuinka yhteiskunnallinen tajunta kuvastaa yhteiskunnallista olemista. Onko jollekin jäänyt jotain epäselväksi?

Moisejev otti puheenvuoron ja kysyi:

— Minulle ei ole vielääkään aivan selvä seuraava seikka. Kun otimme esimerkiksi uskonnon, niin näimme, että ihmisten tajunta saattaa jäädä jälkeen heidän olemisestaan. Mutta jos se kerran on heijastusta, niin minkä takia se sittenkin jää jälkeen? Peilissä hän, josta Ivanov puhui, näemme kuvajaisen ilmestyvän aivan heti.

— Peiliin vertaaminen on ehdollista, likipitäistä, Pastuhov vastasi,— vaikka tässäkin tapauksessa on ensin olemassa esine, ja sitten vasta ilmaantuu sen peilikuva. Yhteiskunnassa on asia paljon mutkallisempi. Ihmisten elämän ehdot eivät aina heijastu heidän yhteiskunnallisessa tajunnassaan suoraan eivätkä välittömästi. Marxilaisuuden vulgarisoijat esimerkiksi yrittivät aikoinaan johtaa ihmisten aatteiden ja katsomusten koko sisällön suoranaisesti talouden ja toisinaan jopa tekniikankin kehityksestä. Niinpä sen jälkeen, kun vuoden 1905 vallankumous Venäjällä oli päättynyt tappioon, muuan Šuljatikov julkaisi kirjan „Kapitalismin oikeellisuuden puolustaminen Länsi-Euroopan filosofiassa”. Kirjassaan hän yritti selittää filosofian kehityksen Englannissa, Ranskassa ja Saksassa johtuneen kapitalistisen manufaktuurin kasvusta. Mutta sehän on irvikuva marxilaisuudesta!

Todellisuudessahan taloussuhteiden muuttuminen *vasta loppukädessä* määrää filosofian, uskonnon, taiteen ja yhteiskunnallisen tajunnan muiden muotojen kehityksen. Mutta välittömästi vaikuttavat niihin sekä poliittiset ja oikeussuhteet että koko yhteiskunnan valtiollinen ja poliittinen järjestelmä. Sitäpaitsi kaikki nämä yhteiskunnallisen tajunnan muodot vaikuttavat toisiinsa. Ja vihdoin jokaisessa yhteiskunnallisen tajunnan muodossa on tietty määrä edellisten aikakausien kartuttamaa aineistoa, joka niin ikään vaikuttaa edelleen niiden kehitykseen.

Yhteiskunnallisessa tajunnassa heijastuu yhteiskunnallinen oleminen. Mutta se ei heijastu siinä niin kuin tavallisessa peilissä, vaan pikemminkin, jos kerta halutaan käyttää vertailua, niin se on ikään kuin kokonainen mutkallinen järjestelmä prismoja, joiden läpi kulkiessaan valolähteestä tulevat säteet taittuvat. Sentähden sellaisella kuvastuksella on myös tietty suhteellinen itsenäisyytensäkin. Tajunnan kehitys ei seuraa välittömästi yhteiskunnallisen olemisen kehityksen mukana sillä tavalla kuin esimerkiksi varjo seuraa tiellä kulkevaa ihmistä. Ja koska yhteiskunnallinen tajunta ei heijasta olemista suoraan ja välittömästi, niin se voi jäädä siitä jälkeenkin.

— Nikolai Ivanovitš, te puhutte koko ajan tajunnan jälkeenjäämisestä, että se jää jälkeen olemisesta, Zubkov puuttui nyt keskusteluun.— Entä voiko tajunta mennä edelle elämän todellisuudesta, ohittaa sen? Kun Marx ja Engels esittivät sosialismin aatteen, ei sosialismia vielä ollut olemassa. Sosialismin aate ilmestyi siis suunnilleen sata vuotta ennen kuin se luotiin todellisuudessa. Kai te, Nikolai Ivanovitš, myönnätte asian olevan niin?

— Myönnän tietysti.

— Siinä tapauksessa minäkin olen jossain suhteessa oikeassa, vaikka te tässä arvostelitte minua ja leimasitte minut miltei idealistiksi.

— Aljoša hyvä, ei sinua kukaan idealistiksi leimannut. Mutta virheesi oli kuitenkin idealistista laatua. Ja niin kävi siksi, kun sinä sekotat kaksi eri asiaa. Eri asia on yhteiskunnallisten aatteiden syntyminen. Kun me selitämme, minkä takia kyseellisellä kaudella syntyivät määrätynlaiset yhteiskunnalliset katsomukset, täytyy ymmärtää, mitä ne kuvastavat, minkälaisia muutoksia yhteiskunnallisessa elämässä *oli tapahtunut ennen* niiden ilmaantumista. Ja kokonaan eri asia on se, mikä merkitys aatteilla on yhteiskunnan kehityksessä ja kuinka ne vaikuttavat *vastaisuudessa* yhteiskunnan kehitykseen. Tässä me joudummekin koskettelemaan

sitä tosiasiaa, johon huomiosi kiintyi, nimittäin tapausla. jolloin edistykselliset aatteet käyvät edellä elämästä.

— Mutta aika on jo kulunut myöhäiseksi, Pastuhov sanoi lopuksi,— eikä tätä asiaa voida parilla sanalla selostaa. Siksi ehdotankin teille, että mentäisiin ensi torstaina tehtaamme klubille kuulemaan luentoa. Poliittisia ja tieteellisiä tietoja levittävän Yleisliittolaisen Yhdistyksen jäsen luennoi siellä aiheesta „Minkä takia aatteet näyttelevät suurta osaa yhteiskunnan elämässä?” Minä puhun luennoitsijan kanssa ja pyydän häntä valaisemaan yksityiskohteisemmin juuri sitä kysymystä, joka niin kiinnosti Zubkovia. Ja kerhomme seuraavassa opintotilaisuudessa palataan sitten uudelleen siihen ongelmaan.

Kaikki kannattivat Pastuhovin ehdotusta.

MINKÄ TAKIA AATTEILLA ON NIIN SUURI MERKITYS YHTEISKUNNAN ELÄMÄSSÄ?

Torstaina Zubkov viipyi työssä tavallista kauemmin (oli autettava vuoromiestä saamaan työstökone käyntiin), siksi hän myöhästyi eikä kuullut luennon alkua. Hän tuli klubille luennoitsijan päättäessä johdantoa ja siirtyessä kertomaan millä tavalla syntyvät uudet yhteiskunnalliset aatteet. Zubkov kuuli seuraavaa.

KUINKA UUDET YHTEISKUNNALLISET AATTEET SYNTYVÄT

— Idealistit yrittävät selittää yhteiskunnan kehityksen johtuvan muka ihmisten aatteiden ja katsomusten muuttumisesta, luennoitsija sanoi.— Niinpä Rooman valtakunnan luhistuminen esimerkiksi johtui muka kristinuskon ilmaantumisesta, ja XVIII vuosisadan Ranskan vallankumous tapahtui muka seurauksena vapauden ja veljeyden aatteiden

leviämisestä. Mutta mistä nämä uudet aatteet ilmaantuvat ja pääsevät leviämään? Turhaa olisi odottaa idealisteilta järkevää vastausta sellaisiin kysymyksiin. Toiset heistä sanovat teille, että nämä aatteet ovat jonkun neron, suurmiehen tuotteita. Mutta silloinhan koko historia osoittautuu sattumien ketjuksi. Siis jos suurmies syntyisi paria kolmea vuosisataa myöhemmin, niin koko tapahtumien kulku olisi-kin vallan toisenlainen. Toiset taas pitävät uusia aatteita kansan hengen, uskonnon, filosofian, yhteiskunnallis-poliittisen ajattelun jne. omintakeisen kehityksen tuloksena. Mutta tämäkään ei auta meitä minkään vertaa käsittämään, minkä takia uudet yhteiskunnalliset aatteet syntyvät juuri sillä ja sillä kaudella, eikä ennen taikka jälkeen. Minkä takia esimerkiksi feodaalista järjestelmää vastaan tähdätyt porvarillis-demokraattiset vapauden ja tasa-arvoisuuden aatteet levisivät niin laajasti juuri XVIII vuosisadalla? Minkä takia sosialismin aatteet ovat viimeisten sadan vuoden kuluessa saaneet yhä suuremmat ihmisjoukot puolelleen? Onko se sattuma? Eipä tietenkään.

Me emme saa idealisteilta vastausta toiseenkaan kysymykseen: minkä takia toisilla aatteilla on valtava vaikutus yhteiskuntaelämään, mutta toiset aatteet taas jäävät nopeasti pois areenalta, vaikka ne olisivat etevienkin ihmisten herättämiä? Palauttakaamme mieliin vaikkapa se oppi, jota suuri venäläinen kirjailija Leo Tolstoi saarnasi XX vuosisadan alussa, „ettei pahaa pidä panna pahaa vastaan”. Hänen kaunokirjallisia teoksiaan luetaan yhä nykyäänkin ja ne tulevat elämään vuosisatoja. Mutta hänen moraaliset aatteensa eivät ole saaneet kannatusta maamme suurissa väestöjoukoissa ja ne on aikoja sitten unohdettu, siinä luvussa sekin „ettei pahaa pidä panna pahaa vastaan”.

Kaikkeen tähän voidaan antaa oikea vastaus vain asettumalla materialistisen historiankäsitteksen kannalle, joka pitää ihmisten yhteiskunnallisia aatteita ja katsomuksia heidän yhteiskunnallisen olemisensä heijastuksena. *Uudet aatteet ilmaantuvat silloin, kun historian kehityksen*

kypsynyt tarve sitä vaatii. Niinpä ei ollut suinkaan sattuma, että porvarillis-demokraattiset vapauden ja tasa-arvoisuuden aatteet alkoivat levitä juuri sillä kaudella, jolloin feodaalinen järjestelmä oli aikansa elänyt.

Feodalismien aikana yhteiskunnassa vallitsi säätyjako. Ylimpiä säätyjä olivat aatelisto ja pappissääty. Niillä oli kaikki oikeudet. Talonpojat kuuluivat alhaisoon ja he olivat maaorjuuden siteillä kahlehdittuja, kartanonomistajista ja kirkosta riippuvaisia. Feodaalinen järjestelmä oli Euroopassa voimassa monien vuosisatojen ajan. Ajanoloon se muodostui yhteiskunnan kehityksen esteeksi. Feodaalinen talousjärjestelmä joutui ristiriitaan talouden kehityksen tarpeiden kanssa. Maaorjayhteiskunnan uumenissa alkoivat kasvaa ja kehittyä uudet kapitalistiset suhteet, jotka edistivät nopeampaa tuotannon nousua. Syntyvä porvaristo, jolla ei ennen ollut täysin tasa-arvoista asemaa, alkoi nyt tavoitella yhä sitkeämmin poliittista valtaa. Porvaristoa kiinnosti myös se, että talonpoika olisi vapautunut maaorjuudellisesta riippuvaisuudesta ja voinut myydä vapaasti työvoimaansa kapitalistille. Vapauden ja tasa-arvoisuuden tunnukset olivatkin näiden välttämättömiksi käyneiden muutosten heijastusta. Ne valmistelivat aatteellisesti porvarillista vallankumousta, joka puhkesi Ranskassa XVIII vuosisadan lopulla.

Samalta materialistiselta kannalta voidaan selittää myös sosialismin aatteiden leviäminen nykykaudella. Sosialismin aatteet ilmaantuivat jo kauan sitten. Jo useita vuosisatoja takaperin oli olemassa henkilöitä, jotka suhtautuivat myötätunnolla hätään, jossa työtätekevät olivat ja kehoittivat vapauttamaan kansan puutteesta ja sorrosta saattamalla voimaan sosialistisen järjestelmän. Mutta se oli vain haaveilemista sosialismista. Ne ajattelijat eivät vielä nähneet reaalisia teitä sosialismin toteuttamiseen eikä niitä silloin vielä ollut olemassakaan. Ymmärrettävästi sellaiset aatteet eivät pystyneet saamaan aikaan mitään laajaa yhteiskunnallista liikettä sosialismin puolesta.

Mutta suunnilleen XIX vuosisadan 40-luvulta alkoi tilanne muuttua. Siihen mennessä tulivat jo ilmi kapitalismin ristiriidat, proletariaatti oli muodostunut ja astunut itsenäisen luokkataistelun areenalle. XIX vuosisadan 30.—40 luvuilla Euroopan tärkeimmissä kapitalistisissa maissa — Englannissa, Ranskassa ja Saksassa oli mahtavia proletariaatin nousuja, myöskin sellaisia, joissa proletariaatti toimi ase kädessä. Tosin ei työläisillä silloin vielä ollut selvää luokkatietoisuutta. He eivät ymmärtäneet taistelevansa koko porvarillista yhteiskuntaa vastaan, heillä ei ollut oikeata käsitystä, kuinka voitaisiin vapautua riistosta. Heidän esiintymisensä kuitenkin muodostuivat uhkaavaksi varoitushuudoksi kapitalistiselle maailmalle. Vuonna 1825 Englannissa puhkesi kapitalistinen talouspula. Siitä lähtien ovat kriisit toistuneet säännöllisesti toisissakin maissa. Ne osoittivat, että tuotantovoimat olivat kasvaneet niin mahtaviksi, etteivät entiset tuotantosuhteet niitä enää vastanneet. Niihin aikoihin astuivatkin esiin nerokkaat työväenluokan johtajat Karl Marx ja Friedrich Engels, jotka muuttivat sosialismin tieteenksi, sosialismin, joka oli siihen asti ollut vain haavetta paremmasta tulevaisuudesta. He todistivat, että sosialistinen yhteiskunta on ehdoton ja lainmukainen tulos kapitalismin kehityksestä, että kapitalismi luo itse haudankaivajansa — proletariaatin. Marxin ja Engelsin luoma oppi auttoi työväenluokkaa tajuamaan historiallisen kutsumuksensa — ihmisen harjoittaman toisen ihmisen riiston hävittämisen, kapitalismin kukistamisen ja sosialismin rakentamisen. Tämä oppi on vallannut miljoonien työtätekevien mielet ja siitä on tullut kukistumaton voima. Jo sata vuotta sitten alkoivat silloisen Euroopan hallitsevat luokat joutua kauhun valtaan kommunismin aaveen edessä. Nyt ei kommunismi ole vain heidän untaan häiritsevä aave. Se on mahtava yhteiskunnallinen liike, joka on jo johtanut siihen, että kolmannes ihmiskunnasta on vapautunut kapitalismista!

Kun tieteellisen sosialismin aatteet syntyivät XIX vuosisadan puolivälissä, niin voidaanko tämä selittää sillä, että siihen aikaan elivät sellaiset suuret ajattelijat kuin Marx ja Engels? Työväenliike saa tietysti kovin paljosta kiittää Marxia ja Engelsiä. Mutta ei pidä luulla, että tieteellisen sosialismin ilmaantuminen olisi johtunut sen perustajien persoonallisista ominaisuuksista. Sen syy piili kapitalististen maiden yhteiskunnallis-taloudellisen kehityksen oloissa. Neroutensa vuoksi Marx ja Engels saattoivat vain parhaimmalla menestyksellä selviytyä tehtävästä, joka heidän eteensä asettui. Mutta itse tehtävän oli koko yhteiskuntakehityksen kulku jo asettanut ratkaistavaksi.

Tieteellinen sosialismi ei voinut ilmaantua sata vuotta tai joitakin vuosisatoja aikaisemmin. Se saattoi syntyä vasta silloin, kun yhteiskunnan kehityksessä alkoi kypsyä uusi tarve — kun tuli välttämättömäksi siirtyminen kapitalismista sosialismiin. Sitä tieteellisen sosialismin aate juuri heijastikin. Marxin ja Engelsin ansiota on se, että he olivat ensimmäisiä, jotka tajusivat tämän tarpeen ja asettuivat päättäväisesti työväenluokan kannalle, jolle kuuluu tulevaisuus. Marx ja Engels antoivat proletariaatille mahtavan henkisen asean muokattuaan kriittisesti ja käytettyään hyväksi kaiken sen, mitä aikaisempi yhteiskunnallinen ajattelu oli luonut arvokasta.

Tieteellisen sosialismin aatteet levisivät laajasti ja niistä tuli valtava yhteiskunnan kehitystä edistävä voima. Näin kävi siksi, että nämä aatteet ilmaisivat oikein nykykauden kypsyntä tehtävää — sosialismiin siirtymistä. Mutta lukuisat muut aatteet ovat jääneet syrjään ja menneet menojaan. Miksi? Siksi että ne eivät ilmentäneet näitä kehityksen tarpeita, eivätkä nojautuneet todelliseen luokkavoimien kehitykseen.

Idealismin kannattajat eivät tunnusta sitä tosiasiaa, että aatteet heijastavat yhteiskunnallista olemista. Eräät heistä vetoavat tällöin siihen, että aatteet käyvät todellisuuden edellä. Niinpä esimerkiksi nykyajan englantilainen idealisti-

filosofi Houldt väittää: „Materialistiselta kannalta olisi vulgääriä julistaa, että ensin on olemassa materia... Jokaiselle terveesti ajattelevalle ihmiselle on selvää, että kaikki materiaallinen on aatteen, ajatuksen esineellistymistä, että jokainen esine on vussin ajatuksen toteutumista. Kone on insinöörin ajatuksen realisoitumista, taulu on taidemaalarin luovan ajattelun saama esineellinen muoto, veistos on marmorin kuvattu luomus, jonka kuvanveistäjä on ensin luonut päässään. Jokainen yhteiskuntajärjestelmä on johtajain ja hallitusten sosiaalisten aatteiden, tahdon ja tavoitteiden toteutumista. Elämä on idea. Materia on sen kuollut muoto”.

— Tuskin kukaan teistä hyväksynee Houldtin johtopäätöstä, luennoitsija sanoi läsnäolijoille.— Mutta esimerkit, joita hän esittää saattavat joistakin ehkä tuntua vakuuttavilta. Voivathan läsnäolevat insinöörit, koneiden suunnittelijat, tuotannon uudistajat todellakin sanoa, että heidän luomansa koneet tai laitteet olennoivat esineellisinä niitä luovia ideoita, joita heidän päässään on syntynyt? Onhan kone ensin hahmoteltu piirustuksissa ja sitten vasta tehty metallista?

Ja silti Houldtin järkeilyt pohjautuvat saivarteluun. Hän väittää materialistien olevan sellaisella yksinkertaisesti käsitetyllä kannalla, jonka mukaan tajunta kuvastaa olevaista muka vain passiivisesti eikä muka näyttele aktiivista osaa. Mutta todellisuudessa ihminen ei yksistään kuvasta olevaista, vaan myös vaikuttaa siihen aktiivisesti käytännöllisellä toiminnallaan. Juuri Marx on „Pääomassa” korostanut, että ihmisen työ on määrätietoista, maailmaa muuttavaa ja uudistavaa toimintaa. Marx kirjoitti: „Hämähäkki suorittaa tehtäviä, jotka muistuttavat kutojan työtä, ja mehiläinen saattaa vahakennoja rakenteella monta ihmisiin kuuluvaa rakennusmestaria häpeään. Mutta huonoimman rakennusmestarin erottaa parhaimmastakin mehiläisestä jo kohta se, että hän on rakentanut kennot päässään ennen kuin hän ne rakentaa vahasta. Työprosessin lopussa

saadaan tulos, joka sen alussa on jo ollut työmiehen mielikuvituksessa, siis ajatuksellisesti olemassa”¹. Tässä siis idea (eli päämäärä) ikään kuin kävisi todellisuuden edellä. Tähän tosiasiaan idealistit takertuvatkin todistaakseen, että materia muka on vain idean, aatteen olennoituma.

Mutta *ihmisen määrätietoinen toiminta ei ole missään määrin ristiriidassa sen seikan kanssa, että tajunta on sittenkin johdannainen, olemisesta johtuva*. Aatteet vuorostaan vaikuttavat niihin elämän oloihin, jotka ovat näitä aatteita synnyttäneet. Toisin kuin vulgäärit materialistit, me tunnustamme aatteiden näyttelevän aktiivista osaa. Mutta samalla me tähdennämme sitä, että niiden on syntyemisestään kiitettävä elämää, että ne ovat objektiivisesti olevaisen maailman heijastusta.

Enemmänkin, aate voi muuttua teoksi ja toiminnoiksi vain siinä tapauksessa, jos se heijastaa oikein olemisen lainmukaisuuksia. Muuten se jää mielikuvitukseksi.

Sanokaamme esimerkiksi, että insinööri aikoo rakentaa uuden koneen. Mutta minkä takia hänelle on sellainen rakentamisen hanke syntynyt? Kaiketi sen takia, että tuotannon kehityksen objektiiviset, reaaliset tarpeet sitä vaativat. Ne juuri antavatkin sysäyksen insinöörin luovalle ajattelulle. Eihän ole suinkaan sattuma, että XVIII vuosisadalla keksittiin höyrykone, kun tuli sellainen tarve, että tehtaita varten tarvittiin uudenlainen voimakone. Eikä sekään ole sattuma, että nykykaudellamme, kun on alkanut ilmetä vieläkin tehokkaampien energialähteiden tarvetta, luodaan atomienergialla toimivia voimakoneita. Jokainen sellainen keksintö on mahdollinen vain tieteen ja tekniikan aikaisemman kehityksen pohjalla. Aatteensa realisoimiseksi insinöörin täytyy rakentaa koneensa vastaamaan tosilojen lakeja. Muuten hänen osakseen tulee sama kohtalo kuin „ikiliikkujan” keksijäinkin, jotka välittämättä energian säilymisen laista yrittivät luoda sellaisen koneen, joka voisi

¹ K. Marx. „Pääoma”, I osa, s. 190.

tchdä työtä ja toimia saamatta käyttövoimaa ulkopuolelta.

Samoin on myöskin taideasteon laita. Houldtin kannalta taulu ja veistos ovat vain taiteilijan näkemysten olennoitu- mista, hänen päässään eläneiden taidekuvien olennoitu- mista. Tietysti taiteilija teoksissaan esittää omia näkemyk- siään, siitä ei kannata kiistellä. Mutta mistä hän näitä näkemyksiä ja taidekuvia ammentaa? Niitä hän ammentaa meitä ympäröivästä moninaisesta ja värikkäästä elämästä. Taiteilija on aina aikansa lapsi. Hänen teostensa mukaan voidaan päätellä minkälainen on ollut ajan henki ja minkä- laiset reaaliset suhteet ovat vallinneet aikakaudella, jolloin hän eli. Mutta kun hän kääntää selkänsä todellisuudelle, kun hän haluaa luoda pelkän mielikuvituksensa tuotteita, niin ei hänellä synny oikeata taidetta, vaan jonkinlainen taiteen irvikuva. Ehkä joku teistä sattui Maailman nuorison ja ylioppilaiden VI festivaalin aikana käymään festivaalin taidenäyttelyssä ja näkemään siellä niin sanotun „abstrak- tisen taiteen” tuotteita?

— Nähtiin ja naurettiin makeasti, joku virkkoi joukosta.

— Niin, järkevän ihmisen on tosiaan vaikea sanoa tai- teeksi sitä kankaalle töherrettyjen linjojen ja väriiläikkien sekasotkua, luennoitsija jatkoi.— Mutta ne sellaisetkin „teokset” kuvastavat tavallaan ajan henkeä, tässä tapauk- ssa mätänevän kapitalistisen maailman sisäistä tyhjyyttä.

Tarkastellaan lopuksi sosialistista yhteiskuntaa. Rupeai- simmeko me väittämään sitä vastaan, että sosialismi on marxisin-leninisin aatteiden olennoitumista, että siinä toteutuvat elämässä monien etevien järjen jättiläisten jaloimmat tavoitteet, miesten, jotka haaveilivat yhteiskun- nasta, missä ihminen ei riistäisi toisen ihmisen työtä? Emme tietenkään. Ilman uusia sosiaalisia aatteita ei olisi voitu luoda uutta yhteiskuntajärjestelmää.

Meidän ja idealistien katsomusten välinen ero ei ole vain siinä, että he tunnustavat aatteiden merkityksen yhteis- kunnan kehityksessä, ja me sen muka kiellämme. Se ei ole

niin. Marxisin-leninisin mielestä aatteet vaikuttavat aktiivisesti historian kulkuun. Sen lisäksi me koetamme saada selville, *mistä nämä aatteet ovat ilmestyneet, mikä ne on synnyttänyt.*

Kun asia otetaan siltä kannalta, niin osoittautuu, etteivät aatteet ole yhteiskunnallisten mullistusten alkusyynä. Aatteet itse ovat yhteiskunnan aineellisen elämän kehityksen synnyttämiä. Uusia aatteita ilmaantuu maailmaan vasta *sen jälkeen*, kun elämä asettaa ihmisille uusia tehtäviä. Niitä ei pysty keksimään mikään ihmisnero. Ja jos hän yrittääkin sellaista, niin hänen aatteensa jäävät pelkäksi mielikuvitukseksi.

Viimeksi kuluneiden neljän vuosikymmenen aikana on maailmassa tapahtunut mullistavia muutoksia. Suuren Lokakuun sosialistisen vallankumouksen jälkeen, joka teki lopun kapitalismista meidän maassamme, ovat useat Euroopan ja Aasian maat alkaneet rakentaa sosialismia. Kolmannes ihmiskuntaa — yli 950 miljoonaa ihmistä — on eronnut kapitalismista. Siirtomaiden ja riippuvaisten maiden kansallinen vapautusliike on myös antanut ankaran iskun imperialismille. Kiinan Kansantasavallan, Vietnamin Demokraattisen Tasavallan ja Korean Demokraattisen Kansantasavallan ohella on imperialismin siirtomaajärjestelmästä viimeisen vuosikymmenen kuluessa lohjennut yli 20 maata, joiden väkiluku on yhteensä yli 700 miljoonaa. Ja vaikka imperialismi vielä hallitseekin huomattavaa osaa maapalloa, sen pohja on jo järkkynyt perusteitaan myöten, yleinen voimasuhde on muuttunut selvästi sosialismin hyväksi. Nyt eivät Lännen tuulet enää ole vallitsevina Idän tuuliin nähden, vaan tuuli Idästä puhaltaa jo lujemmin kuin Lännestä, kuten toveri Mao Tsze-tung on kuvaannollisesti sanonut.

Mikä on syynä näihin historiallisiin muutoksiin? Vastustajamme väittävät usein, että kaiken syynä ovat olleet sosialismin aatteet, kommunististen puolueiden harjoittama propaganda ja agitaatio, joilla ne ovat „saastuttaneet” maailman. Mutta kysytäänpä heiltä: minkä takia sosialismin

aatteet ovat muodostuneet voimaksi, joka vetää niin väkivästi maapallon kansoja puolelleen? Onhan kapitalismia pidetty ja ylistetty vuosisatoja „luonnollisena” ja „järkevimpänä” järjestelmänä. Mutta nyt sitä tuskin kukaan enää tohtii ryhtyä avoimesti puolustamaan. Sille etsitään uusia, säädyllisempiä nimityksiä, sellaisia kuin esimerkiksi „kansankapitalismi”. Mutta sosialismin aatteet, joilla 100 vuotta takaperin oli vähäinen kannattajajoukko, valtaavat nyt yhä laajemmin suurten joukkojen mieltä. Ei näiden aatteiden leviäminen tietenkään ole aiheuttanut kapitalistisen järjestelmän luisumista kohti perikatoaan. Päinvastoin, itse nämä aatteet ovat ilmaantuneet maailmaan ja laajasti levinneet siksi, että kapitalismi on aikansa elänyt, alkanut luhistua ja tullut yhteiskunnan kehityksen jarruksi. Ihmiskunnan eteen on tullut uusi historiallinen tehtävä — pystyttää kapitalistisen järjestelmän tilalle edistykellisempi, sosialistinen järjestelmä. „Aikakautemme perussisältönä on kapitalismista sosialismiin siirtyminen, minkä Suuri Lokakuun sosialistinen vallankumous Venäjällä pani alulle” — niin sanotaan sosialististen maiden kommunististen ja työväenpuolueiden edustajain Neuvottelukokouksen hyväksymässä Deklaraatiossa. Sosialismin aatteet ovat auttaneet ja auttavat miljoonia ihmisiä tajuamaan tämän historiallisen tehtävän ja nousemaan taisteluun sen toteuttamiseksi. Aatteilla sinänsä ei ole idealistien väittämää omintakeista voimaa. Mutta tietyissä oloissa ne voivat muodostua ja muodostuvat tehokkaaksi voimatekijäksi.

MIKÄ VAIKUTUS AATTEILLA ON YHTEISKUNNAN KEHITYKSEEN

Harkitaanpa nyt sitä, minkälaisten ehtojen vallitessa yhteiskunnalliset aatteet tulevat mahtavaksi voimaksi ihmisten elämässä.

Eräistä ehdosta olen jo maininnut: aatteiden täytyy kuvastaa oikein yhteiskunnallisen kehityksen tarpeita.

Muussa tapauksessa ne muodostuvat reaalista oloista irtautuneeksi fantasiaksi, mielikuvitukseksi.

Aikakauden edistykselliset aatteet voivat tietysti esiintyä joskus mielikuvituksellisessakin muodossa. Niinpä saksalaiset talonpojat esimerkiksi, jotka XVI vuosisadalla nousivat taisteluun feodaaleja vastaan, luulivat taistelevansa raamatussa ennustetun tuhatvuotisen „jumalan valtakunnan” pystyttämiseksi maan päällä. Heidän johtajansa Thomas Münzer väitti, että „jumalan valtakunta” on oleva järjestelmä, jossa ei ole luokkia, ei yksityisomistusta eikä valtiovaltaa. Mutta siihen aikaan eivät vielä olleet kypsyneet edellytykset sellaisen järjestelmän pystyttämiseksi. Sen tähden sen puolesta taistelleet talonpojat olivat harhakuvitusten ja toiveajattelun vallassa. Mutta heidän harhakuvitelmillaan oli kuitenkin reaalistakin sisältöä. Objektiivisesti heidän taistelunsa oli suunnattu feodaalista järjestelmää vastaan ja se puhdisti maaperää kapitalismin kehitykselle.

Ihmiset eivät siis aina ymmärrä oikein yhteiskunnallisen kehityksen tarpeita. Mutta mitä tarkemmin heidän aatteensa näitä tarpeita heijastavat, sitä suurempi merkitys niille tulee yhteiskunnan elämässä, sitä nopeammin ne voivat tulla todellisuudessa toteutetuiksi.

Erotukseksi kaikista sitä edeltäneistä etummaisista yhteiskunnallisista aatteista, marxismin-leninismin aatteet pohjautuvat vankasti tieteeseen. Sen avulla työväenliike vapautui niistä harhakuvista, jotka olivat ominaisia orjiin ja maaorjatalonpoikien vapausliikkeelle. Marxismin-leninismin aatteet vastaavat oikeimmin ja täsmällisimmin nykykauden kypsyneitä historiallisia tehtäviä ja jouduttavat yhteiskunnan kehitystä. Siten ne auttavat näiden tehtävien ratkaisemista. „Marxin oppi on kaikkivoittava, sillä se on oikea oppi”, kirjoitti Lenin.

— Tässä yhteydessä haluaisin palauttaa mieliin, luennoitsija jatkoi,— kuinka suuri merkitys oli Leninin kuuluisilla Huhtikuun teeseillä maamme elämässä. Venäjä oli silloin tullut tienhaaraan, kun Lenin esitti nämä teesinsä.

Vuoden 1917 porvarillis-demokraattinen vallankumous, joka päättyi itsevaltiuden kukistumiseen, oli jo takana. Mutta sosialistisen vallankumouksen tuloa Venäjällä pitivät mahdollisena monet sellaisetkin henkilöt, jotka nimittivät itseään „sosialisteiksi”. Huhtikuun teesit löivät nurin sellaiset käsitykset. Lenin esitti tieteellisesti Venäjän yhteiskunnallisen kehityksen päivänpolttavimman tehtävän — välttämättömäksi käyneen siirtymisen porvarillis-demokraattisesta vallankumouksesta sosialistiseen vallankumoukseen. Hän viitoitti bolševikkipuolueelle tietämissä tämän tehtävän toteuttamiseksi. Ja se antoi voimakkaan sysäyksen tapahtumien kululle.

Voidakseen vaikuttaa yhteiskunnan kehitykseen, uusien aatteiden täytyy elämän vaatimusten oikean kuvaamisen lisäksi saada joukot puolelleen. Aatteet aatteina eivät voi saada aikaan mitään. Voimaksi ne muuttuvat vasta sen jälkeen, kun ne ovat vallanneet ihmisten mielet ja kannustavat heitä toimimaan. „Aatteiden toteuttamiseen tarvitaan käytännöllistä voimaa käyttäviä ihmisiä”¹, Marx ja Engels totesivat.

Aikansa eläneet yhteiskuntajärjestelmät ja aikansa eläneet poliittiset laitokset eivät katoa pois itsestään. Taantumukselliset luokat koettavat kaikin keinoin pitkittää niiden olemassaoloa. Niiden raivaamiseksi pois maan päältä tarvitaan joukkoja, jotka pystyisivät sen tekemään. Yhteiskuntajärjestelmän muuttamista eivät suorita yksilöt, ei johtajain tahto, kuten idealistit väittävät, vaan etummaisat luokat. Mutta niiden saamiseksi liikkeelle tarvitaan välttämättä uusia aatteita. Kun nämä aatteet valtaavat joukot puolelleen, niin silloin niistä itsestään tulee aineellinen voima. Vasta silloin ne jättävät näkyvää jälkeä historiaan, ja niillä on syvä vaikutuksensa yhteiskuntaan. Mitä laajemmalti uudet aatteet leviävät, sitä oleellisempi merkitys niillä on elämässä.

¹ K. Marx ja Fr. Engels. Teokset.

Missä se etummaisten aatteiden merkitys sitten ilmenee? Stalinin antaman määritelmän mukaan niillä on yhteiskunnan kehityksessä mobilisoiva, organisoiva ja uudistava merkitys. Miksi *mobilisoiva merkitys*? Siksi, että uudet yhteiskunnalliset aatteet auttavat herättämään joukot ja nostamaan ne taisteluun aikansa elänyttä järjestelmää vastaan. Niiden avulla joukot tajuavat tehtävänsä, historiallisen kutsumuksensa. Se puolestaan synnyttää niiden keskuudessa ääretöntä energiaa. Muistetaanpa, miten ehtymättömän paljon vallankumouksellista voimaa ja tarmoa ilmaantui työläisten ja talonpoikain keskuudessa näiden käydessä rynnäkköön kapitalismia vastaan Venäjällä, ja sitten myöhemmin, kun ne puolustivat sosialistista isänmaataan interventeilta ja valkokaartilaisilta. Muistakaamme, minkälaiseksi totta tosiaan mobilisoivaksi voimaksi muodostuikaan teollisoimisen aate, jonka puolue nosti esiin rauhanomaisen rakennustyön vuosina. Liiottelematta voidaan sanoa, että se valtasi todella nuorten mielet ja hallitsi kokonaista nuorisopolvea, joka rakensi Magnitogorskin tehtaat, Dneprin voimalaitoksen ja Komsomolskin kaupungin Amur-joella.

Uusilla aatteilla on *organisoiva* osuus ja merkitys siksi, että ne liittävätkin joukkoja poliittiseksi armeijaksi. Vain sellainen armeija kykenee lyömään murskaksi ne taantumukselliset voimat, mitkä luokkayhteiskunnassa jarruttavat kehitystä. Eräs Lokakuun vallankumouksen voiton ehtoja olikin se, että bolševikit onnistuivat kahdeksan kuukauden kuluessa — helmi-lokakuun välisenä aikana vuonna 1917 — luomaan sosialistista vallankumousta varten tarvittavan poliittisen armeijan. Leninin aatteiden innoittamina työväki ja työtätekevät talonpojat hävittivät pois vanhan järjestelmän ja rakensivat uuden. Senpä vuoksi etummaiset aatteet muodostuvat samalla myös *suureksi uudistavaksi* voimaksi. Etummaiset yhteiskunnalliset aatteet syntyvät sen jälkeen, kun yhteiskunnan kehittyessä kypsyy uusia tehtäviä, ja sitten ne itse osaltaan edistävät näiden tehtävien

ratkaisemista, jouduttavat ja helpottavat niiden toteutumista.

Uusien aatteiden leviäminen ei käy sujuvasti ja esteettömästi. Niiden on raivattava itselleen tietä taistelemalla vanhoja aatteita vastaan. Viimeksi mainitut eivät pysy pysytyssä yksistään tottumuksen voimasta. Niiden tukena ovat taantumukselliset luokat. Senpä tähden olisi väärin luulla, että vanhat yhteiskunnalliset aatteet katoavat itsestään ja ettei niillä ole tuntuvampaa vaikutusta yhteiskunnan kehitykseen. Vanhojen aatteiden raivaaminen pois on pitkällinen ja tuskallinen prosessi. Ne myrkyttävät työläisten ja talonpoikain tajuntaa ja voivatpa toisinaan sysätä näitä sellaisiin tekoihin, mitkä ovat kokonaan ristiriidassa yhteiskunnan edistyksen ja heidän omien etujensa kanssa. Sitä osoittavat esimerkiksi traagilliset Unkarin tapahtumat loka-marraskuussa 1956. Vastavallankumouksellisten onnistui silloin ulkomaisten imperialististen voimien tuella saada osa työtätekevästä mukaansa taisteluun kansan valtaa vastaan. Ne käyttivät tällöin hyväkseen eräiden työläis-, käsityöläis- ja virkailijakerrosten tajunnassa vielä säilyneitä nationalistisia, kansalliskiihkoisia aatteita ja ennakkoluuloja. Niin suuri voima toisinaan saattaa olla joukkojen tajuntaa pimitävillä vanhoilla aatteilla.

Niissä maissa, joissa työväenluokka on jo kukistanut vallasta kapitalistit, yrittävät taantumukselliset voimat useinkin käyttää hyväkseen sitä vaikutusta, mikä niillä on työtätekevien tajuntaan (sehän ei katoa heti) oman valtansa palauttamiseksi. Ja kapitalistisissa maissa se vaikutus, mikä taantumuksellisella ideologialla on laajoihin kansanjoukkoihin, auttaa porvaristoa lykkäämään vallankumousta tuonemmaksi.

Te saatatte kysyä: minkä takia porvarillinen ideologia pystyy vaikuttamaan sillä tavalla työläisiin, vaikka tämä ideologia ei lainkaan vastaa työläisten asemaa yhteiskunnassa? Kuinka on selitettävissä, että eräissä kapitalistisissa maissa huomattava osa proletariaattia on vielä tälläkin

hetkellä porvarillisten aatteiden vallassa ja vailla luokkatietoisuutta? Eikö se merkitse sitä, ettei heidän yhteiskunnallinen olemisensä vaikutakaan mitenkään määräävästi heidän katsomuksiinsa?

Luvallanne aloitan vastaukseni näihin kysymyksiin havainnollisesta esimerkistä.

Eräässä amerikkalaisen runoilijan Jou Hill'in sepittä-mässä laulussa on piirretty seuraavanlainen satiirinen kuva petetystä työmiehestä, „Laihasta Billistä”:

Te voitte ajaa Amerikkaa mailia tuhatkin,
ja kaikkialla teille sattuu vastaan Laiha Bill.
Hän pölyt nielee kanssanne tehtahiss',
kaivoksill' ja värjöttäen tiellä viittaa auton ajurill'.
Hän ihmisten on kaltainen: hän myöskin syö ja juo,
mutt' katoaa se yhteisyys, kun suunsa avaa tuo.
Puheissaan ei perää oo. Hän kieltää viheltäin:
„En vailla ole ystävää, mä pärjään yksinäin!”
Hän juopporenttu viinatta ei koskaan olla voi,
ja mälli suussa kapakassa viime sentit joi.
Kiinalaista petkuttaa hän luulee sököillä...
Ja viisas mies voisi olla Bill, jos taitais järkeillä,
mutt' räyhää vain: „Nyt ajaa taakse rapakon
japsit, norjalaiset sekä tanskat aika on.
Meill' jenkki puhdasverinen vain kelpaa poliisiin,
mutt' ei irlantilaishulttit millään, eikä niin!”
Älkää havitelkokaan, ett' liittyis liittohon.
Hän vastaa teille: „Politiikkaa vieroksunut oon,
ja jäsenmaksut, kokoukset — liika taakka vain,
mä lakoittakin jotenkuten toimeen tulen ain!”
Ei haaveet suuret Billillä, päämääränänsä tää:
näkkileipä, kahvikuppi, pahnat lämmittää.
Hän kuuli pastorilta, ett' herra kutsuu pois
ja kärsimyksistänsä hälle taivaan onnen sois.

Olisi tietysti väärin pitää Laihaa Billiä Amerikan laajojen työläisjoukkojen esikuvana. Mutta hän on kuitenkin melko tyyppillinen tekijä. Sellaisia ihmisiä on olemassa nytkin, vaikka Jou Hill'in kuolemasta kuluneiden useiden vuosikymmenien aikana (hän sai surmansa poliisin

kädestä vuonna 1915) on Amerikan työläisten luokkatietoisuus noussut huomattavasti ja lakkoliike tullut sangen laajaksi.

Mistä Laiha Bill ammentaa aatteitaan? Porvarillinen lehdistö, radio, elokuvat, televisiolähetykset ja kirkko päättävät niitä joka päivä tavallisten amerikkalaisten päähän. Koko tämä ääretön koneisto syyttää herkeämättä valhetta ja petosta pääoman etujen hyväksi. Theodore Dreiser, yksi Amerikan suurimpia kirjailijoita, on sanonut siitä seuraavasti: „Käväiskäpä missä oppilaitoksessa hyvänsä, radioyhtymässä, sanomalehden toimituksessa, filmitehtaassa, kirjastossa, missä laitoksessa tahansa, joka jollain tavalla harjoittaa uutispalvelua, levittää uutisia tai muokkaa niitä joukkoja varten, niin te näette, että kaiken määrää joka paikassa vain raha, tuo nykyaikaisen harvainvallan ase ja välikappale, jonka päämääränä on nostaa harvoja vallan kukkuloille orjuuttamalla valtavaa enemmistöä. Raha on se, mikä määrää, mitä, milloin, missä ja miten on sanottava, jotta se aina hyödyttäisi pääomaa ja nostaisi sen mainetta ja mahtia”.

Mutta kysymys ei tietenkään ole vain porvarillisesta propagandasta. Useissa kapitalistisissa maissa, ja siinä luvussa Amerikan Yhdysvalloissa, on olemassa myöskin objektiivisia tekijöitä, mitkä jarruttavat proletariaatin luokkatietoisuuden kehitystä. Siirtomaita ja riippuvaisia maita rosvoamalla on imperialististen suurvaltojen porvaristolla ollut mahdollisuus lahjoa työväenluokan eräitä kerroksia, maksaa parempaa palkkaa työväen huipustolle ja luoda sillä tavalla niin sanottua „työläisaristokratiaa”. Tämä „työläisaristokratia” sitten tuleeikin siksi sosiaalisesti tukinojaksi, johon nojautumalla työtätekevien keskuuteen levitetään opportunistisia „luokkasovinnon” aatteita.

Amerikan Yhdysvalloissa sitä edistävät vielä eräät muutkin, historiallisesti muodostuneet seikat, esimerkiksi se, että Amerikan proletariaatti on koostunut huomattavalta osaltaan sitä tietä, että sinne on virrannut työvoimaa

toisista maista. Immigrantit (ulkomaalaiset, jotka ovat muuttaneet sinne vakituisesti asuviksi siirtolaisiksi) sekä neekerit tekevät kaikkein raskainta ja huonoimmin palkattua työtä, kun taas työnvalvojat nimitetään tavallista useammin syntyperäisistä amerikkalaisista. Tämä antaa porvaristolle mahdollisuuden hajottaa työväenluokkaa, käyttää ovelasti omiin tarkoituksiinsa työväen keskuudessa ilmeneviä kansallisuus-, kieli-, uskonto- ja muita eroavaisuuksia. Lopuksi ei saa unohtaa sitäkään, että Amerikassa on palkkataso korkeampi kuin muissa kapitalistisissa maissa, eikä myöskään sitä, että Amerikan porvaristo on onnistunut tähän asti säilyttämään sotien rasitukset muiden kansojen kannettavaksi, samalla kun se on itse vain kasannut kultaa toisten kustannuksella.

Ajan oloon kaikki nämä tekijät tietysti katoavat pois. Sitä mukaa kun kapitalismin yleinen kriisi kärjistyy ja siirtomaajärjestelmä hajoaa, kavenevat mahdollisuudet proletariaatin huipuston lahjomiseen. Ja kapitalismin oloissa kiertämättä lisääntyvä työttömyys, mikä johtuu viime aikana tuotannon automatisoimisesta, sekä väistämättä toistuvat talouskriisit tulevat kärjistämään luokkien välisiä ristiriitoja ja edistämään työtätekevien solidaarisuuden kasvua. Mutta kuten USA:n kommunistisen puolueen kunniapuhemies William Foster sanoo: „Amerikan työläisten enemmistö ei vieläkään näe sosialismin perspektiiviä konkreettisena edessään eikä heillä ole luokkatietoisuutta. Vaikka heillä onkin kehittynyt luokkavaisto ja terve proletaarinen taisteluhenki, eivät he silti tee selvästi jyrkkää ideologista eroa itsensä ja kapitalistiluokan välillä”.

Porvarillinen ideologia on vanhempi kuin proletaarinen ideologia, siksi työväenluokan täytyy kaikissa kapitalistisissa maissa vähitellen vapautua edellisen vaikutuksesta. Tämä prosessi osoittautuu eräissä maissa varsin pitkälliseksi. Luokkavaisto sysää työläisiä taisteluun porvaristoa vastaan. Mutta yksistään luokkavaisto ei vielä riitä, jotta heille muodostuisi selkeä luokkataju. Sitä varten heidän

keskuuteensa täytyy viedä sosialismin aatteita, mikä onkin eräs proletaarisen puolueen tärkeimpiä tehtäviä. Proletariaatin puolue syntyy sen tuloksena, että vaistonvarainen työväenliike ja tieteellisen sosialismin aatteet liitetään yhteen. Sellainen yhtyminen nostaa erillisten työläisryhmien taistelun korkeammalle asteelle, muuttaa sen koko proletaariluokan tietoiseksi taisteluksi porvaristoluokkaa ja sen valtiota vastaan.

Monet teistä ovat tutkineet tai tutkivat Neuvostoliiton Kommunistisen puolueen historiaa ja muistavat, kuinka sitkeästi Lenin ja hänen oppilaansa taistelivat „ekonomisteja” vastaan, jotka väheksyivät socialististen aatteiden merkitystä työväenliikkeessä. „Ekonomistit” pitivät työväenliikettä vaistonvaraisena prosessina. He kielsivät proletaarisen puolueen johtavan merkityksen. He ylistivät vaistonvaraisuutta ja kehoittivat puoluetta laahaamaan tapahtumien hännillä. Lenin paljasti vaistonvaraisuusteorian vahingollisen olemuksen. Jos antaudutaan itsevirtauksen varaan, jos ei käydä taistelua porvarillista ideologiaa vastaan, niin se tulee väkisin työntymään työläisten keskuuteen, tunkeutumaan sinne tuhansia eri teitä. Socialistisen tajunnan johdattamiseksi työväenluokan keskuuteen on puolueen käytävä taistelua työväenluokan vapauttamiseksi porvarillisten ennakkoluulojen ja aatteiden vallasta. Revisionistit ovat porvarillisen ideologian välittäjiä työväenliikkeeseen. He yrittävät riistää työväenluokalta sen lujimman ja tehokkaimman asean — marxismin-leninismien teorian. Sen tähden marxilaiset puolueet ovat aina taistelleet ja taistelevat revisionisteja vastaan.

„Ekonomistien” kanta, niinkuin monien muidenkin vihollisvirtausten kanta työväenliikkeessä, pohjautui vulgääristi käsitettyyn materialismiin kysymyksessä aatteiden merkityksestä yhteiskuntakehityksessä. Vulgäärit materialistit erotuksena idealisteista tunnustavat että ihmisten tajunta kuvastaa heidän olemistaan. Mutta päinvastoin kuin marxilainen materialismi he kieltävät tajunnan puolestaan

vaikuttavan olemiseen. He luulevat, että aatteiden aktiivisen merkityksen tunnustaminen merkitsee muka luisumista idealismiin. Eräs „ekonomistien” johtomiehistä, Prokopovitš, ei turhaan moittinut marxilaisia siitä, että „heidän kaikki etäiset päämääränsä ovat luonteeltaan puhtaasti idealistista laatua”. Samaa toisti sittemmin likvidaattori-menševikki Tšerevanin: „...Uskomalla siihen, että aatteet sellaisenaan voivat vallata puolelleen kenet hyvänsä ja missä tarkoituksessa hyvänsä, voidaan tietysti rakentaa vaikka kuinka rohkeita olettamuksia. Mutta materialistinen käsityskanta yhteiskunnan ilmiöistä katkaisee heti armotta siivet niiltä sellaisilta mielikuvituksen lennoilta”. Lenin alleviivasi lainatun kohdan viimeisen lauseen ja kirjoitti sen viereen sivun reunaan lyhyen, mutta todella murhaavan reunahuomautuksen: „Voi, kuohilasta!”

Lenin suhtautui moisiin järkeilyihin aina halveksuen. Vallankumouksellisten aatteiden merkityksen madaltaminen ja sen kieltäminen, että ne vaikuttavat aktiivisesti yhteiskunnan elämään, merkitsisi sellaisen politiikan puolustelua, mikä rajoittaa työväenliikkeen vain taisteluksi lähimpien osavaatimusten puolesta ja hylkää työväenluokan lopullisen päämäärän, kommunismin, puolesta käytävän taistelun. Tämä merkitsee äärimmäisen pitkälle menevää proletaarisen puolueen osuuden väheksymistä, sen tuomitsemista näivettymään omiin oloihinsa.

Sellainen politiikka on vierasta koko marxilaisuuden hengelle. Leninin antaman määritelmän mukaan marxilaisuus eroaa muista sosialistisista teorioista siinä, että marxilaisuudessa yhdistyvät oivallisesti mitä täydellisin tieteellinen selkeys objektiivisen kehityskulun arvioimisessa ja se, että samalla mitä päättäväisimmin tunnustetaan joukkojen ja niitä johtavien puolueiden vallankumouksellisen toimintarmon, vallankumouksellisen luomistyön ja vallankumouksellisen alotteisuuden suuri merkitys. Juuri se antaakin kommunistiselle puolueelle mahdollisuuden selviytyä voittajana vaikeimmistakin koettelemuksista.

MINKÄ TAKIA SOSIALISTISESSA YHTEISKUNNASSA KASVAA AATTEIDEN MERKITYS

Marxilainen materialismi, erotukseksi vulgääristä materialismista, ei siis suinkaan kiellä sitä merkittävää osaa, mikä aatteilla on yhteiskunnan kehityksessä.

Aatteiden merkitys kasvaa erikoisesti sosialistisessa yhteiskunnassa. Siinä ovat vallitsevina edistyneimmät aatteet — marxismin-leninisin aatteet. Ne heijastavat täydellisimmän ja täsmällisimmän yhteiskuntakehityksen päivänpolttavia tarpeita. Niiden vaikutus on entistä suurempi vielä senkin takia, ettei yhteiskunta enää jakaannu eri ideologian omaaviin toisilleen vihamielisiin luokkiin. Sosialistinen ideologia yhdistää ja tiivistää yhteen niin työläiset, kollektiivitalouksien jäsenet kuin sivistyneistönkin. Yhteiskuntamme jäsenten tietoisuudessa ovat vallitseviksi tulleet neuvostopatriotismin, kansojen ystävyuden ja kollektivismin aatteet. Neuvostoihmisten henkistä olemusta luonnehtivat uudenlainen suhde työhön, jota pidetään kunnian, uljuuden ja sankaruuden asiana, huoli yhteiskunnan omaisuuden varjelemisesta ja kartuttamisesta. Kaikki se lujittaa sosialistista järjestelmää ja jouduttaa sen etenemistä kommunismiin.

Neuvostoyhteiskunnassa on herkeämättä käynnissä joukkojen tietoisuuden jatkuva kasvu. Kaikissa aikaisemmissa yhteiskunnissa ääretön valtaenemistö ihmisiä, jokapäiväisten arkihuoliensa painamina, ei tavallisina aikoina tullut edes ajatelleeksi siitä, mihin suuntaan ja miten oikeastaan historian kulku tapahtuu. Maassamme sitävastoin yhä laajemmat väestökerrokset tajuavat yhteiskunnan kehityksen perspektiivit. Niinpä esimerkkinä mainittakoon, että miljoonat työläiset, kolhoosilaiset ja toimitsijat osallistuvat kansantalouden kehittämissuunnitelmien luonnosten käsittelyyn ja tekevät niihin omia esityksiään. Tämä tarjoaa mahdollisuuden ilmentää yhä tuusia reservejä tuotannon lisäämiseksi sekä saavuttaa nopeammin asetetut tavoitteet.

Ja sitten kun suunnitelma on hyväksytty, alkaa laajassa mitassa aktiivinen taistelu sen toteuttamiseksi.

— Minulle sanottiin, luennoitsija huomautti,— että teidänkin tehtaallanne on viime vuosina tehty niin paljon arvokkaita järkiperaistämisehdotuksia, että niiden soveltamisesta on saatu säästöä useita kymmeniä miljoonia ruplia ja voitu täyttää tuotantosuunnitelmat tuntuvasti ylittäen.

Kaikki te tiedätte, että puolue on asettanut tehtäväksi, saavuttaa Amerikan Yhdysvallat lähivuosien aikana lihan, maidon ja voin tuotannossa asukasta kohden lasketuna. Tämä kehoitus sai mitä laajinta kannatusta kansanjoukoissa. Maatalouden työntekijät ryhtyivät innolla täyttämään sitä. Ja mitä syvällisemmin he tämän tehtävän merkityksen käsittävät, sitä paremmalla menestyksellä se saadaan ratkaistuksi. Lenin opetti, että sosialistisen valtion voima piilee joukkojen tietoisuudessa, siinä, että joukot tietävät kaikki asiat, voivat itse päätellä asioista ja käyvät kaikkeen käsiksi tietoisesti. Juuri sen tähden puolue asettaa maan elämää koskevat tärkeimmät kysymykset koko kansan pohdittaviksi.

Kapitalismi ei pysy pystyssä ainoastaan väkipakon voimalla, vaan myös työtätekevien pettämisellä. Herruutensa lujittamiseksi kapitalismi yrittää kaikin voimin pidätellä työtätekevien tietoisuuden kasvua. Sosialismi päinvastoin on sitä lujempi ja voimakkaampi, mitä laajemmin ihmiset ymmärtävät yleiskansalliset, koko valtakunnan edut. Kansamme yhäti voimistuva tietoisuus onkin yhteiskuntamme luovien voimien ehtymätön lähde.

Aatteiden merkitys sosialistisessa yhteiskunnassa kasvaa vielä senkin takia, kun kansantalouden kehitys vaatii, että sitä johdetaan suunnitelmallisesti valtion taholta. Se on mahdollista vain koko väestön tietoisella osanotolla. Siinäkin suhteessa sosialistinen yhteiskunta eroaa perinpohjin kapitalistisesta yhteiskunnasta.

Kapitalistinen talous pohjautuu tuotannonvälineiden yksityisomistukseen, siksi siellä jokainen yksityisomistaja pitää omalta osaltaan huolta taloutensa kehittamisestä, mutta yleinen suunniteltu johto valtion mitassa ja valtion taholta on mahdotonta. Kapitalistinen talous on syntynyt ja kehittyy vaistonvaraisesti. Siihen aikaan kun kapitalismi oli vasta syntymässä, ei kukaan porvariston johtajista julistanut: „Nyt me ryhdymme rakentamaan kapitalismia”. Puhuttiin tehtaiden, tuotantolaitosten, rakennusten pystyttämisestä, mutta „kapitalismin rakentamisesta” ei kukaan puhunut, sillä tätä yhteiskuntaa ei luotu suunnitelmallisesti, harkitusti, yleissuunnitelman mukaisesti.

Toisin on laita meidän yhteiskunnassamme. Lenin ja Kommunistinen puolue asettivat tehtäväksi sosialismin rakentamisen heti Lokakuun vallankumouksen ensimmäisistä päivistä lähtien. Sosialismin taloudellisena pohjana on tuotannonvälineiden yhteiskunnallinen omistus. Sellaista yhteiskuntaa ei voida luoda vain omista yksityiseduistaan huolta pitävien ihmisten hajanaisella toiminnalla. Se vaatii kaikkien työtätekevien yhteistä työntekoa. Siksi onkin välttämätöntä, että jokainen tajuaisi, mitä yhteiskunnan etu vaatii ja että miljoonien ihmisten työ olisi sidottu yhteen koko valtakunnan mitassa. Sosialismi ei voi syntyä eikä kehittyä luonnonvoimaisesti. Sitä *rakennetaan* todella ja sanan syvimmissä merkityksessä. Senpä tähden Lenin jo Neuvostovallan ensimmäisinä vuosina korosti, että työtätekevien joukkojen päätehtävänä jokaisessa sosialistisessa vallankumouksessa on oleva uusien taloudellisten suhteiden tavattoman mutkallisen verkoston luominen, niin että se käsittäisi kymmenien miljoonien ihmisten toimeentuloa varten tarpeellisten tuotteiden ja elintarvikkeiden suunnitelmallisen tuotannon ja jakelun. Sellainen tehtävä voidaan toteuttaa vain silloin kun työtätekevien enemmistö ottaa siihen tietoisesti osaa työväenluokan johtamana.

Etummaisten aatteiden merkitys, marxilaisen teorian merkitys muuttuu siis hyvin olennaisesti sosialistisessa

yhteiskunnassa. Ennen sosialistisen vallankumouksen voittoa nämä aatteet olivat Kommunistisen puolueen käsissä aseena, jonka avulla puolue mobilisoi joukot taisteluun kapitalismia vastaan. Puolue pyrki jouduttamaan uuden yhteiskunnan ilmaantumista vanhan uumenista, helpottamaan sen synnytystuskia. Vallankumouksen voiton jälkeen marxismin-leninismien teoria muodostuu aseeksi, jonka avulla tietoisesti rakennetaan ihmisten välisiä uusia suhteita. Tämä teoria viitoittaa tiet rakennustyölle, niin kuin arkkitehti hahmottelee pystytettävän uutisrakennuksen ääri- viivat. Ensi kerran historiassa yhteiskuntaelämän kaikki eri puolet: sekä talouspoliittinen järjestelmä että kulttuuri rakennetaan uudelleen yhtenäisen hahmotelman mukaisesti.

Entä mistä tämä hahmotelma syntyy? Itsestään elämän todellisuudesta tietysti. Sosialismin oloissa ihmiset ratkovat tietoisesti heidän eteensä nousevat ongelmat. Mutta eivät he näitä ongelmia keksimällä keksi. Ne syntyvät itse elämästä, sen tarpeista. Niinpä meidän taloutemme kehitys esimerkiksi teki välttämättömäksi teollisuuden ja rakennustöiden johtamisjärjestelmän uusimisen, mikä pantiin toimeen vuonna 1957. Samoin tuli tätä nykyä välttämättömäksi ryhtyä toimenpiteisiin kollektiivitalousjärjestelmän edelleen kehittämiseksi ja kone- ja traktoriasemien uudesti-järjestämiseksi. Sosialistisen yhteiskunnan kehityskulun oikein johtamisen eräs välttämätön ehto on se, että kyllin ajoissa huomataan ajankohtaiseksi asetuvat tehtävät ja ryhdytään käytännöllisiin toimenpiteisiin niiden ratkaisemiseksi. Sellaista johtamista Kommunistinen puolue juuri harjoittaakin. Sitä varten puolue on aseistettu edistyneimmällä teorialla, yhteiskunnan kehityslakien tuntemuksella, mikä auttaa sitä oikein määrittelemään kehityksen suunnan ja näkemään ennakoilta tapahtumien kulun.

Siinä mielessä etummaisat aatteet, tieteellinen teoria menevät pitkälle tosiolojen edelle. Teorian on aseistettava käytäntöä, viitoitettava sille tietä, muuten se jää hedelmättömäksi eikä kykene täyttämään perustehtäväänsä. Mutta

ellei teoria halua joutua tyhjämpäiväiseksi kuvittehukseksi täytyy sen pitää lähtökohtana kokemusta, tosiasioita.

Elämä on aina teoriaa rikkaampi. Lenin toisti monet kerrat suuren saksalaisen runoilijan Goethen sanontaa: „Teoria on harmaa, ystävä hyvä, läti vehreä on elämän puu”. Lenin, joka vastusti jyrkästi teorian merkityksen väheksymistä ja ahdaskalloista käytännöllisyyttä, esiintyi samalla jyrkästi kaikkia niitä vastaan, jotka väheksyivät joukkojen käytännöllistä toimintaa, heidän kokemuksiaan, jotka luulivat, että kaikki kysymykset, joita vastaisuudessa voi eteen nousta, ovat muka teoreettisesti etukäteen ratkaistavissa kaikkia tapauksia varten. Teoria „...parhaimmassa tapauksessa vain viitoittaa perustavat yleispiirteet, se vain lähentelee elämän moninaisuuksien oivaltamista”¹. Se onkin ymmärrettävä asia: historiaa tekevät miljoonat ihmiset, jotka tuovat siihen lakkaamatta jotain uutta.

Tässä muuten näemme vielä erään todistuksen siitä, että yhteiskunnallinen oleminen on ensisijaista ja että yhteiskunnallinen tajunta on toissijainen. Niin suuri kuin onkin yhteiskunnallisen tajunnan merkitys ja sen kyky kuvastaa yhteiskunnan kehityksen perustendenssejä ja vaikuttaa tähän kehitykseen, ei yhteiskunnalliseen tajuntaan silti voida koskaan mahdollistaa täydellisesti koko yhteiskunnallista olemista. Ei ainoastaan sosialismissa, vaan vielä kommunismissakin tulee ihmisten eteen nousemaan uusia tehtäviä, joita ei voida kaikessa laajuudessaan aina etukäteen arvata eikä huomioida. Ihmisten tajunta tulee yhä täydellisemmin kuvastamaan heidän olemistaan, mutta ei voi koskaan kuvastaa sitä täysin tyhjentävästi.

Ja tästä seuraa tärkeä käytännöllinen johtopäätös: on tarkoin tutkittava elämää, pantava ajoissa merkille uudet ilmiöt, osattava ajoissa ilmentää ja ratkaista ristiriidat, joita yhtämittää nousee esiin. Mitä syvällisemmin tulemme

¹ V. I. Lenin. Teokset, 24. osa.

perehtymään elämän todellisuuteen, tiedostamaan luontoa ja yhteiskuntaa, sitä laajemmin voimme etukäteen nähdä jatkuvan kehityksemme ja suunnitelmallisesti ohjailla sitä.

Mikäli sosialistisessa yhteiskunnassa joukkojen tietoisuuden merkitys jatkuvasti kasvaa, sikäli tulee erikoisen tärkeäksi se työ, jota puolue tekee työtätekevien kommunistisen kasvatuksen alalla. Neuvostokansan monimiljoonaisessa perheessä on eturivin ihmisiä, jotka lyövät leimansa kaikkeen ja osaavat kaikkiin asioihin suhtautua aina niin kuin valtion etu vaatii; on myös sellaisia, jotka tekevät tunnollisesti työtä, mutta joiden ajatus askartelee yhä ahtaasti paikallisissa puitteissa. Ja vihdoin tavataan vielä takapajuisiakin ihmisiä, jotka rikkovat työkuria ja sosialistisen yhteiselämän sääntöjä, levittävät epäterveitä mielialoja ja katsomuksia pitäen huolta vain omasta henkilökohtaisesta hyvinvoinnistaan. Kommunistisen kasvatustyön tekeminen merkitsee sitä, että avarretaan ihmisten aatteellista näköpiiriä, juurrutetaan heihin valtakunnan yleisten etujen tajuamista ja kasvatetaan heistä kunnollisia neuvostopatriotteja.

Me kuljemme kohti kommunismia. Mutta mitä se kommunismi tarkoittaa, jota neuvostokansa rakentaa? Tähän kysymykseen on annettu seuraava vastaus siinä Vetoomuksessa, jonka Neuvostoliiton Korkeimman Neuvoston juhlaistunto esitti Neuvostoliiton kansoille: „Kommunismi on yhteiskunnan korkein kehitysaste, jossa tuotantovoimat, tiede ja tekniikka saavuttavat niin korkean tason ja yhteiskunnan rikkaudet karttuvat niin runsaasti, että käy mahdolliseksi toteuttaa periaate: jokaiselta kykyjensä mukaan, jokaiselle tarpeittensa mukaan. Ihmisten kykyjen kaikinpuolisen kehittymisen, heidän kommunistisen tietoisuutensa kasvun mukana yleisinhimillinen kulttuuri saavuttaa täyden kukoistuksen. Kaikille työtätekeville vakiintuu ainiaaksi onnellinen elämä”.

Kommunismiin korkeammassa vaiheessa ihmiset vapautuvat kokonaan menneen järjestelmän peruista, tottumuksista, sen „syntymämerkeistä”. Porvarilliset katsomukset, uskonnolliset ennakkoluulot yms. eivät enää tule painamaan ihmisiä. Työstä tulee kaikkien yhteiskunnan jäsenten ensimmäinen elämäntarve. Kommunistisella yhteiskunnalla tulee olemaan korkealle kehitetyt tuotantovoimat. Kaikki se tarjoaa mahdollisuuden toteuttaa kommunismin periaate: „jokaiselta kykyjensä mukaan, jokaiselle tarpeittensa mukaan”. Koska kommunismi edellyttää myös ihmisten korkeaa tietoisuutta ja kulttuuria, niin on selvää, että joukkojen kommunistinen kasvatusta kuuluu elimellisenä osana uuden yhteiskunnan rakentamiseen. Kommunistiseen kasvatukseen kuuluu kaksi eri puolta, jotka liittyvät erottamattomasti yhteen, niin kuin saman mitalin kaksi eri puolta. Ne ovat: uusien piirteiden, tottumusten ja katsomusten kehittäminen sekä kapitalistiselta yhteiskunnalta periytyneiden vanhojen tottumusten ja katsomusten pois raivaaminen.

Maassamme ei enää ole riistäjäluokkia. Ne on jo kauan sitten lakaistu pois. Mutta on säilynyt vielä niiden henkistä perua — menneisyyden jätteitä, jotka pitävät hanakasti kiinni asemistaan elämäntavoissa ja ihmisten tietoisuudessa. Ne jarruttavat neuvostoyhteiskunnan kehitystä, häiritsevät sen lähenemistä kommunismiin. Siksi jatkuvan eteenpäin kulkumme vauhti tulee riippumaan suuresti siitä, kuinka hyvin tulemme menestymään kasvatustyön alalla.

* * *

Kun luennoitsija lopetti, hänelle tehtiin paljon kysymyksiä. Zubkov ymmärsi olleensa väärässä. Mutta hänkin päätti kääntyä luennoitsijan puoleen ja teki saman kysymyksen minkä silloinkin. Joko hän teki sen tarkistaakseen vielä kerran kantaansa tai ehkäpä uppiniskaisuudesta. Hän sai

kysymykseensä sanaanlaisen vastauksen kuin silloin opinto-kerhossakin.

Kun kaikki olivat jo hajaantuneet, Pastuhov kysyi Zubkovilta:

— No miltäs tuntuu, sinä ainainen epäilijä, joko nyt alat uskoa olleesi väärässä?

— Jo uskon, Nikolai Ivanovitš. Ja sanon enemmänkin: nyt jo käsitän, missä erehdyin, sekä senkin, että on syvemmin tutkittava filosofiaa. Voisitteko neuvoa minulle, mitä tästä aiheesta olisi luettava?

— Ei kysymys ole siitä, että löytäisit kirjallisuudesta valmiin vastauksen kysymykseen, joka sinua vaivaa. Kuu-
lehan, Aljoša, sinun täytyy perehtyä syvällisemmin marxismin-leninisiin perusteisiin, päästä sisälle sen henkeen, oppia ajattelemaan marxilaisesti. Silloin alat itse löytää vastaukset kysymyksiin, jotka sinua kiinnostavat. Neuvoisin sinua tutkimaan Engelsin kirjaset „Socialismin kehitys utopiasta tieteeksi”, „Ludwig Feuerbach ja saksalaisen klassillisen filosofian loppu”, hänen viime vuosinaan kirjoittamat kirjeensä historiallisen materialismin kysymyksistä. Ja Leninin teoksista lue ehdottomasti hänen kirjoituksensa „Marxilaisuuden kolme lähdeä ja kolme perusosaa”, hänen kirjansa „Mitä ovat „kansan ystävät” ja kuinka he taistelevat sosialidemokraatteja vastaan?” Ajan oloon jaksat sitten sulattaa hänen vaikeammankin teoksensa „Materialismi ja empiriokritisismi”. Erittäin opettavia ovat myös Marxin historia-aiheiset teokset, erikoisesti „Louis Bonaparten kahdeksastoista brumairekuuta”. Näistä teoksista voi ottaa oppia, kuinka marxilaisuuden metodologia on käytettävä eri luokkien ideologiain erittelemiseksi. Ja vihdoin täytyy tarkoin perehtyä puolueen asiakirjoihin. Neuvostoliiton Kommunistisen puolueen päätöksiin. Ne osoittavat sinulle, miten marxilais-leniniläistä teoriaa sovelletaan käytäntöön.

— Kiitoksia, Nikolai Ivanovitš. Mutta minulla olisi teille vielä eräs pyyntö. Tietysti on hyvä lukea yksinäänkin,

mutta parempi on yhdessä tovereitten kanssa, sillä heidän kanssaan voi toisinaan kiistelläkin. Ottakaa minut opinto kerhonne jäseneksi.

— Hyvä on, Aljoša, tule sitten meille ensi maanantaina. Jatketaan keskustelua.

Ja niin Pastuhovin opintokerhoon liisääntyi vielä yksi „filosofi“, kymmenes luvultaan.

SISÄLTÖ

	Sivu
Mikä on määrävänä tekijänä yhteiskunnan kehityksessä — yhteiskunnallinen oleminen vaiko yhteiskunnallinen tajunta?	4
Yhteiskunnallinen oleminen ei ole riippuvainen yhteiskunnallisesta tajunnasta	9
Yhteiskunnallinen tajunta heijastaa yhteiskunnallista olemista	24
Minkä takia aatteilla on niin suuri merkitys yhteiskunnan elämässä?	34
Kuinka uudet yhteiskunnalliset aatteet syntyvät	34
Mikä vaikutus aatteilla on yhteiskunnan kehitykseen	43
Minkä takia sosialistisessa yhteiskunnassa kasvaa aatteiden merkitys	53

**Karjalan ASNT:n
Kulttuuriasiain Ministeriön
Sortavalan kirjapaino**

Sortavala, Karjalankatu, 32